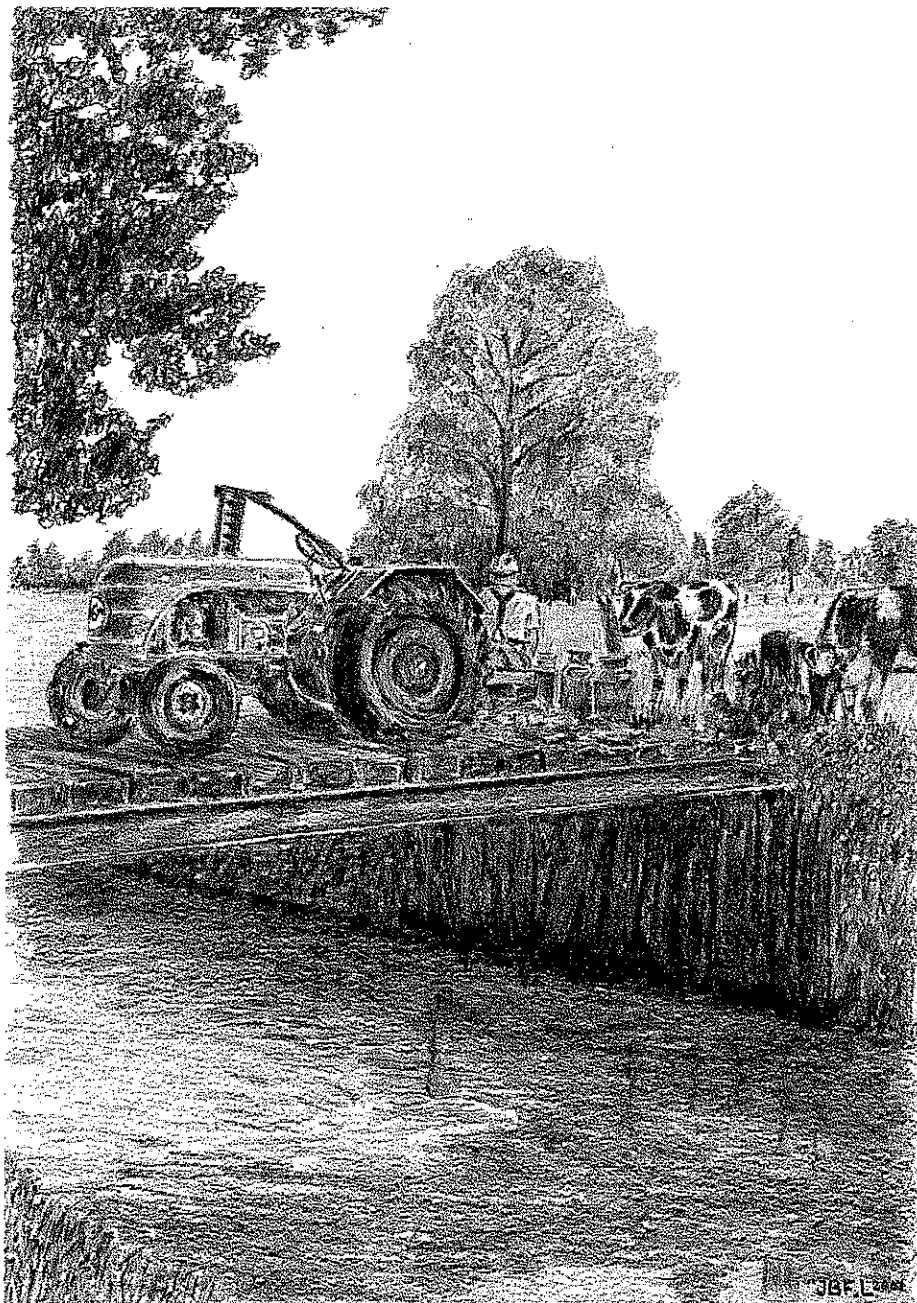

BOORN EN BOERSCHOP

Periodiek van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Borne - Bornerbroek - Hertme - Zenderen

BOORN en BOERSCHOP

Uitgave van de

Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Jaargang 13, No. 1, Maart 2003.

Verschijnt 2 maal per jaar.

INHOUD

Feestelijkheden rond veertig jaar heemkunde Monument 17	H. Temmink	2
De Hottingerkaart van Borne (± 1786)	Redactie	4
Fietstocht omgeving Bornerbroek	H.J. Versfelt	5
'n Drieloek van smoos aleer	Redactie	9
Brooksprokkels 1	J. Kwast	10
Het weer in Borne	A. Slot-Platenkamp	13
De wapenschilden van de Weleveld-eigenaren	C. ter Hennepe-Lammers	14
Onze oude Stefanuskerk nader bekeken 14	F.J. van Capelleveen	15
Over "oale Boornsen 3"	A.A. ten Kate	18
Cursusaanbod	R. van Goethem	20
Ooit gesloopt 16	Bestuur	21
Uit het dagboek van L.M. van Cleeff	J.B.F. Leuverink	22
Boekennieuws	M.G.E. van Harten-Fransen	23
Borne in de jaren twintig 8	Redactie	24
Uit de familiechroniek Woolderink 9	Chroniqueur	25
Zo was't, zo is't	H.A.M. Woolderink	27
Uit het aantekenboek van J.B. Schoemaker 6	Redactie	28
Opnieuw Uw medewerking gevraagd	J.B.F. Leuverink	29
Van de bestuurtafel	Redactie	31
Rondweg tegen !!!	Bestuur	31
	Vrederik	32

Herkomst illustraties:

Ansichtkaart: 28(boven)

Collectie F.J. van Capelleveen, Borne: 4;9;10;15;16;17;19;20(boven);25;26;28(onder);30;31

Collectie J.B.F. Leuverink, Borne: 20(onder)

Harten-Fransen, Mw. M.G.E. van, Borne: 23

Katholieke Encyclopedie 1936, dl. 15, p

Leuverink, J.B.F., Borne: 2(boven);18;22;29

Redactie: 2(onder);11;24

E. Scholten; Bornerbroek: 13

H.J. Versfelt, Assen: 5;6;7

FEESTELIJKHEDEN ROND VEERTIG JAAR HEEMKUNDE

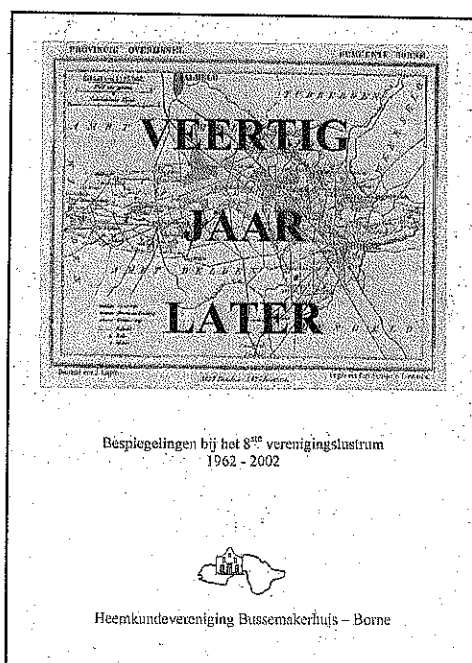
Boekaanbieding

Verslag van de feestelijkheden bij de uitreiking van het eerste exemplaar van het boekje "Veertig jaar later" ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis te Borne.

De bijeenkomst werd gehouden in de middag van vrijdag 11 oktober j.l. in het Bussemakerhuis te Borne. In verband met de beperkte ruimte was de bijeenkomst alleen voor genodigden zoals: Bestuur, de ereleden Mw. Van Harten-Fransen en Hr. Velner Sr., de redactie van Boorn en Boerschop als samenstellers van het boek, de auteurs, sponsoren, de pers en een delegatie van het gemeentebestuur. Deze bijeenkomst werd ons overigens door het gemeentebestuur aangeboden.

Tijdens het informele gedeelte vooraf was er voor ieder de gelegenheid om bekenden en onbekenden te ontmoeten. Hierna werd het welkomstwoord uitgesproken door de Heer J. Hassels Mönning, lid van de jubileumcommissie. Als lid en motor van de redactie sprak de Heer F. van Capelleveen een woord van dank aan de auteurs, mederedactieleden en sponsoren, zonder wiens hulp de uitgave van het boek niet mogelijk zou zijn geweest. Verder was er in zijn toespraakje plaats voor dank aan de Heer L. Bult van Hassink Drukkers Haaksbergen en niet te vergeten aan zijn vrouw Tilda. Daarnaast werd dank geuit aan het bestuur voor de vrijheid van handelen die aan de redactie was verleend. De toespraak eindigde met een door de spreker gemaakt vers:

*Het boek dat wij straks gaan bekijken
Zal zeker Uw kennis verrijken
Het geeft naast vertier
Veel feiten van hier
Die samen heel Borne bestrijken.*

Daarna was het de beurt aan de Heer H. Woolderink, voorzitter van de Heemkundevereniging. Hij ging kort in op het ontstaan en de toekomst van de vereniging om vervolgens over te gaan tot het uitreiken van de eerste exemplaren van het jubileumboekje. Deze werden uitgereikt aan de beide ereleden Mw. R. (zeg toch Ria...) van Harten-Fransen, waaraan het boekje werd opgedragen en de oud-voorzitter H. Velner. Niet vergeten werd om deze twee pioniers van het eerste uur te bedanken voor hun grote inzet voor de vereniging. De Heer Velner o.a. op het gebied van (natuur-)fotografie. Na dit officiële gedeelte had een ieder, onder het genot van een drankje en een hapje, de gelegenheid het boekje te bekijken. Ik mag wel zeggen: "Een aanwinst voor ieder die van de historie van Borne houdt". Jammer dat er in de pers zo weinig aandacht aan is besteed.

Feestavond

Verlag van de feestavond voor leden en genodigden, ter gelegenheid van het veertig jarig bestaan van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis te Borne.

Deze avond werd gehouden op zaterdagavond 12 oktober j.l. in de Stefanshof te Borne. Bij binnenkomst was er voor ieder koffie of thee met gebak. Al gauw bleek dat de grote zaal van de Stefanshof amper toereikend was voor het grote aantal belangstellenden.

Voor de muzikale omlijsting zorgde het duo Hennie Olthof, piano, en Michael Gustorff, viool. De leiding op deze avond was in handen van de jubileumcommissie bestaande uit Jan Hassels Mönning, Ria Blödtner-Leushuis en Andries Linthorst. Na een welkomstwoord van Jan Hassels Mönning werd het woord gegeven aan voorzitter Henk Woolderink. Deze gaf een kort overzicht van het reilen en zeilen van de vereniging. Hij gaf tevens aan dat er ook in de toekomst nog genoeg te doen is, zoals b.v. de bescherming van de Zenderse Es. Hij wenste vervolgens een ieder een prettige avond toe.

Hierna werden door Hassels Mönning twee bestuursleden in het zonnetje gezet voor hun meer dan 25 jarig lidmaatschap van het bestuur van de vereniging. Dit waren de heren H. Woolderink en J. Grootenboer (de laatste afwezig i.v.m. zijn eigen verjaardag). Op deze avond waren diverse nieuwe leden aanwezig. Misschien zou dit een goede gelegenheid zijn geweest voor een speciaal welkom aan de nieuwe leden.

Voor de vrolijke noot op deze avond was de Twentse cabaretier Hänske oet Lonneker uitgenodigd, maar door zijn plotselinge overlijden, enkele dagen eerder, werd een vervanger noodzakelijk. Deze werd op de valreep gevonden in de persoon van Bertus de Tukker uit Delden. Hij bleek een goede vervanger te zijn met zijn onvervalste Twentse humor. (Volgens hem is het b.v. sommige mensen toegestaan tegen de kerk te plassen omdat het voor hen nog het enige contact met de kerk is...).

In de pauze werden de aanwezigen d.m.v. een quiz getest op hun kennis over Borne. De winnaars waren Hans Leuverink en Tilda Elfrink. Aan de verliezers geef ik graag het advies om nog zo lang mogelijk lid te blijven van de vereniging...

Na de pauze werd de avond voortgezet met een tweede optreden van Bertus de Tukker, ook nu kreeg hij de lachers weer op zijn hand. Tegen elf uur bedankte Hassels Mönning een ieder en kon er nog even nagevierd worden onder het genot van een hapje en een drankje.

Alles bijeen mogen we spreken van geslaagde feestelijkheden en danken we de commissieleden Ria, Jan en Andries voor de goede organisatie.

Henk Temmink.

Wel van de herinnering kan geneten leeft twee maal

MONUMENT 17

Huize Meijling, zoals de omschrijving in de Monumentennota van de gemeente Borne luidt, is het gebouw op de hoek van de Stationsstraat en de Europastraat en wordt in de volksmond "Villa Meijling" genoemd. Het gebouw stamt uit 1891 en is opgetrokken in eclectische trant met lijsten, gepleisterde banden en hoekblokken. De vensters zijn voorzien van een kroonlijst. De windveren zijn rijk gesneden en op het dak is prachtig ijzeren hekwerk aanwezig. Er is een waranda boven de erker in de voorgevel en de hoofdingang wordt beschermd door een in neo-renaissancvorm uitgevoerd voorportaal. Aan de westzijde bevindt zich een houten serre met daarboven een groot balkon.

Het interieur bevat een trappenhuis met tegelvloer en in de parterrekamers zijn rijk versierde neo-renaissanceplafonds uit circa 1915 aanwezig van de hand van de Almelose decoratieschilder Breider.

Op een gevelsteen zijn de namen van de stichters en het stichtingsjaar te lezen: *H. Meyling Gzn, J.J. van Cleef, juni 1891* (Herman Meijling en zijn echtgenote).

Aan de oostzijde van de villa bevindt zich een bijgebouw in dezelfde trant.

Het complex is een prachtig voorbeeld van de fabrikantenwoningen zoals deze rond 1900 werden gebouwd.

Het beschermde monument draagt thans het monumentnummer 9934; adres: Stationsstraat 74.

DE HOTTINGERKAART VAN BORNE (\pm 1786)

Ruim tweehonderd jaar geleden hebben militaire ingenieurs de streek rond Borne en andere delen van Oost-Nederland gekarteerd. De door hen vervaardigde kaarten, die lang verborgen hebben gelegen in de voor buitenstaanders niet toegankelijke militaire archieven, zijn in vrijwel alle gevallen de oudste en meest betrouwbare en gedetailleerde kaarten van het gekarteerde gebied. Zij maken deel uit van de *Atlas Topographique van het frontier des IJssels, Wedde en Westerwoldingerland*. Deze als de *Hottinger-atlas* bekend staande verzameling van 112 handschriftkaarten van Noord- en Oost-Nederland, vervaardigd tussen 1773 en 1792, berust in het Nationaal Archief te Den Haag. Van deze kaartenserie hebben er 64 geheel of gedeeltelijk betrekking op Overijssel. Een van de kaarten geeft een fraai beeld van Borne en omgeving, omstreeks het jaar 1786. In dit artikel zal het ontstaan van de kaarten van Oost-Nederland worden beschreven. De kaarten uit de *Hottinger-atlas* zullen in juni 2003 door de Drentse Historische Vereniging als atlas worden uitgegeven (bron 1).

De omgeving van Borne en Delden, omstreeks 1786. Het landschap werd door de militaire ingenieurs zeer nauwkeurig in kaart gebracht. Op de bij dit artikel opgenomen verkleinde zwart-wit kaart zijn de details niet goed te herkennen. In de atlas, waarin de kaarten op een veel grotere schaal en in kleur zullen worden opgenomen, zal dat wel het geval zijn.

Militaire kartografie

Veel van de kaarten die in het verleden van ons land zijn vervaardigd hebben een militaire achtergrond. Voor de legerleiding is door de eeuwen heen een goede kennis van het gebied waarop de strijd zich zou kunnen afspelen van groot belang geweest. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en de tijd daarna waren de krijgshandelingen voornamelijk gericht op het veroveren van vijandelijke en de verdediging van eigen vestingsteden en schansen. Eenmaal

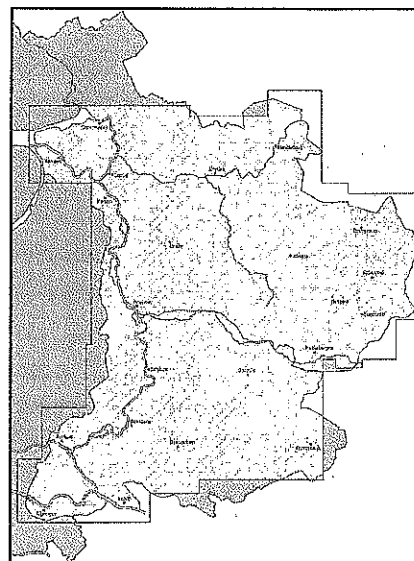
in het bezit van dergelijke versterkingen viel het omliggende gebied welhaast automatisch toe aan de bezitter ervan. In die tijd was er dan ook vooral behoefte aan stadsplattegronden en tekeningen van schansen.

In de loop der tijd verschoven de krijgshandelingen echter steeds meer in de richting van een strijd tussen grote legereenheden te velde. Begin negentiende eeuw, ten tijde van de Napoleontische oorlogen, zouden dit soort veldslagen de uitslag van de oorlogvoering zelfs vrijwel geheel gaan bepalen. Door deze veranderingen ontstond er bij de militairen een toenemende behoefte aan gedetailleerde topografische terreinkaarten. In ons land betrof dat vooral kaarten van de gebieden die voor de verdediging van belang waren. Een aanzienlijk deel van het grondgebied van de Republiek werd omsloten door natuurlijke barrières, die voor een vijandelijk leger een flinke belemmering vormden. Van noord naar zuidwest waren dat de moerassen in het oosten van Groningen en Drenthe, langs de zuidgrens van Drenthe en verder door de IJssel, Maas, Rijn en Waal en de Zeeuwse wateren. Een relatief groot deel van de militaire topografische kaarten die in het verleden werden vervaardigd hebben daardoor op die gebieden betrekking. Ook andere grensgebieden, zoals het oosten van Overijssel en Gelderland, waren als mogelijk strijdtoneel van militair belang en werden dus gekarteerd.

De kartering van de rivieren

Zoals hiervoor genoemd, hebben de IJssel en delen van de Rijn en de Waal vroeger een belangrijke rol gespeeld in de verdediging van ons land tegen aanvallen vanuit het oosten. Betrouwbare kaarten waren voor de legerleiding dan ook van groot belang. In juli 1773 gaf stadhouder Willem V aan luitenant ingenieur Herman van Hooff opdracht om *Eene Kaarte te formeerden van het terrein tusschen Nijmegen, de Rivier de Whaal op, en de Rijn af, over Arnhem, langs den IJssel, over Doesburg, Zutphen, Deventer, Zwolle en Campen, tot aan Zwarte-Sluis, met de situatie daar annex, bijzonderlijk de gefortificeerde Steeden en Forten, Rivieren, Watergangen, Dijken en Sluizen* (bron 2).

Van Hooff is ruim vijf jaar met het opmeten en tekenen van de kaarten bezig geweest. Het gebied dat hij karteerde bestond uit de rivieren en een strook land aan weerszijde ervan. De breedte van die strook wisselde, meestal bedroeg hij ongeveer één uur gaans, zo'n vijf kilometer dus. In februari 1779 kon hij het resultaat van zijn arbeid, een kaart met een omvang van maar liefst 630 x 270 centimeter, aan de Raad van State toezenden. Drie jaar later was ook het nette exemplaar van de kaart gereed. Hij tekende dit met hulp van de extraordinaris ingenieurs M.A. Snoeck en J.A. van Kesteren. Op 26 februari 1782 overhandigde hij deze *Caart van een gedeelte der Whaalstroom, gedeelte van de rivier den Rhijn en den geheelen IJsselstroom met de situatie daar annex* aan de Raad van State. Zowel deze nette kaart als de eerder genoemde brouillonkaart bevinden zich nu in het Nationaal Archief (bron 3).

Het in Oost-Nederland gekarteerde gebied is op dit kaartje met lichtgrijs aangegeven. De rechte lijnen markeren de uiterste grens van de kaartbladen. De militaire ingenieurs vervaardigden tussen 1773 en 1787 in totaal 90 kaarten, allen op een schaal van honderd roeden op een Rijnlandse duim (1:14.400). De niet gekarteerde stroken langs de Duitse grens werden in 1812 alsnog door Franse militaire ingenieurs in kaart gebracht.

Zijn werk moet in de smaak gevallen zijn, want de Raad gaf hem direct na ontvangst van de nette kaart opdracht nog een tweede exemplaar te vervaardigen. Ditmaal moesten de bladen een dusdanig formaat hebben dat zij in een atlas konden worden opgenomen. Zij moesten daar echter ook weer uitgenomen kunnen worden om ze desgewenst aaneen te kunnen voegen. Dit exemplaar was al in oktober 1783 gereed. De bladen van deze tweede nette kaart maken nu deel uit van de *Hottinger atlas van de Graafschap Zutphen, Overijssel, Zuidoost Drenthe en Westerwolde*, zoals die in de door de Drentse Historische Vereniging uit te geven atlas zullen worden opgenomen (bron 4).

De kartering van Salland en een deel van Twente

Het gebied ten oosten van de IJssel is in de loop der eeuwen herhaaldelijk het toneel van strijd geweest. Veel meer dan het westen van ons land heeft het in het verleden geleden onder invallen van vijandelijke legers, van belegeringen van vestingsteden en van verwoestingen op het platteland. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog heeft Holland alleen in de beginperiode te maken gehad met Spaanse invallen. In Oost-Nederland daarentegen, is tijdens deze oorlog tot eind twintiger jaren van de zeventiende eeuw gevochten. Later in die eeuw heeft het gebied ook nog twee Munsterse en een Franse inval te verduren gehad. Voor de verdediging van de Republiek hadden deze delen van Overijssel en Gelderland een grote strategische waarde. Betrouwbare kaarten van het gebied waren voor de legerleiding dan ook van groot belang (bron 5).

De Raad van State gaf daarom in 1785 de ervaren ingenieur J.F. Wollant opdracht het oosten van Overijssel en de Graafschap in kaart te brengen. Hij moest zijn kaarten op de door Van Hooff vervaardigde rivierkaarten laten aansluiten. Na een jaar alleen aan het werk te zijn geweest kreeg hij versterking. In maart 1786 werd extraordinaris ingenieur M.A. Snoeck bij de werkzaamheden ingeschakeld en in het voorjaar 1787 kwam ook extraordinaris ingenieur H.J. van der Wijck de gelederen versterken (bron 6).

Militaire ingenieurs bezig met een terreinopname. Een van hen kijkt door de vizierlineaal van de meettafel teneinde de ligging van een punt in het landschap te bepalen. Op de grond ligt een meetketting, welke voor het meten van de kortere afstanden werd gebruikt. Uit: Colonel Berthaut: Les ingénieurs géographes militaires (1624-1831).

INGENIEURS GÉOGRAPHES MILITAIRES

Zonder problemen verliepen de terreinopnames niet. De ingenieurs werden door de inwoners van de streken waar zij hun werkzaamheden moesten verrichten soms zeer onvriendelijk bejegend. Zo schreef Wollant in september 1786 dat hij: *te platten lande door de bewoonders op eene verregaand licentieuze wijze in deselve quartieren gemaltraiteert werd*. Ondanks deze moeilijkheden kon Wollant de gereedgekomen kaarten in oktober 1787 bij de Raad inleveren. Tezamen bestreken zij de provincie Overijssel (met uitzondering van Noordwest-Overijssel en het oostelijke deel van Twente) en, op enkele stroken langs de Duitse grens na, de gehele Graafschap Zutphen. Ook de door Van Hooff c.s. vervaardigde rivierkaarten maakten er deel van uit. Deze waren, zoals in een voorgaand hoofdstuk beschreven, tijdens de kartering van de rivieren tussen 1773 en 1783 niet vol getekend. In de volgende karteringsfase werden de wit

gebleven delen van de kaarten alsnog ingevuld. De door het drietal vervaardigde kaarten maken nu deel uit van de *Hottinger atlas* in het Nationaal Archief te Den Haag. Wel werden de 25 kaarten wegens het onhandig grote formaat - een van de kaarten had bijvoorbeeld een afmeting van 90 bij 180 cm - in een later stadium in 74 kleinere opgedeeld (bron 7). De niet gekarteerde stroken langs de Duitse grens in het oosten en zuiden van de Graafschap werden in 1812 alsnog door Franse en Nederlandse militaire ingenieurs onder leiding van *chef d'escadron d'Epailly* in kaart gebracht. De acht door hen op een schaal van 1:20.000 vervaardigde kaarten berusten in het militaire archief te Vincennes. In het Rijksarchief in Gelderland zijn foto's van deze kaarten aanwezig (bron 8). In een volgende karteringsfase werden ook van het oostelijke deel van Twente, Zuidoost-Drenthe en Westerwolde kaarten vervaardigd. Dat gebeurde onder leiding van de van oorsprong Zwitserse kapitein ingenieur J.H. Hottinger, aan wie de kaartenverzameling zijn naam ontleent.

De atlas

In de door de Drentse Historische Vereniging uit te geven atlas zullen alle kaarten van de *Hottinger-atlas van Noord en Oost-Nederland* worden opgenomen. In totaal bestrijken deze kaarten Salland, Twente, de Graafschap, de streek rond Arnhem en Nijmegen, Zuidoost-Drenthe en Westerwolde. Ook de zes tussen 1792 en 1794 door Hottinger c.s. vervaardigde kaarten van de omgeving van de stad Groningen zullen worden opgenomen.

De oorspronkelijke kaarten zijn allen op een schaal van honderd roeden op een Rijnlandse duim (1:14.400) getekend. In de door de Drentse Historische Vereniging uit te geven atlas zullen zij op een kleinere schaal worden afgebeeld. De details zullen echter goed herkenbaar blijven. De atlas, die een formaat krijgt van 33,5 x 24 cm, zal in kleurendruk worden uitgevoerd. Juist het kleurgebruik op de kaarten maakt details, zoals bijvoorbeeld de bebouwing, goed zichtbaar. Het kaartgedeelte zal worden voorafgegaan door een uitgebreide historische inleiding, waarin van elk van de gekarteerde gebieden een beschrijving zal worden gegeven van het militaire belang ervan en van de wijze waarop de kaarten tot stand kwamen.

De atlas kan besteld worden bij de Drentse Historische Vereniging, postbus 243, 9400 AE Assen. Tot juni 2003 bedraagt de voorintekeningsprijs € 40 (excl. verzendkosten). Een briefje of een e-mail naar dhv@dhv-drenthe.info met vermelding van **Bestelling Hottinger-atlas** en uw naam en adres is voldoende. U krijgt de atlas dan eind juni, begin juli met een acceptgiro voor de betaling toegezonden.

H.J. Versfelt.

Bronnen:

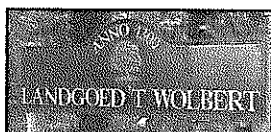
1. Nationaal Archief (NA), Geniearchief, OSK IJ 11 (en 11a), W 17, OSPV G 41.
2. F.W.J. Scholten, Militair topografische kaarten en stadsplattegronden van Nederland 1579-1795, Alphen aan de Rijn 1989, 115; NA, Geniearchief, Memoriën 4.OMM, inv. nr. 202, IJ 41, bijlage; NA, R.vSt., inv.nr. 329, resolutie 31.8.1773.
3. Scholten, 115,116; NA, RvSt, inv.nr. 341, resolutie 3.9.1779; inv.nr.345 resolutie 29.11.1781; inv.nr. 346, resoluties 6.2.1782, 26.2.1782; Geniearchief, Memoriën 4. OMM, inv.nr. 202, IJ 41. De brouillon en de nette kaart worden onder nummer 4 OSK IJ 10 c en 4 OSK 10 in het NA bewaard.
4. NA, RvSt, inv.nr. 346, resolutie 7.3.1782; inv.nr. 349, resoluties 3.10.1783,21.10.1783; Scholten 122.

5. P.J. Meij e.a., Geschiedenis van Gelderland 1492-1795, Boek II, Zutphen 1975, 109,131.
6. NA, RvSt, inv.nr. 358, resoluties 28.3.1786; Scholten 118, 119.
7. NA, RvSt, inv.n.r 1146, ingekomen stukken, 31.10.1786; Scholten 119.
8. H.J. Versfelt, De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust, Groningen 2001, 36.

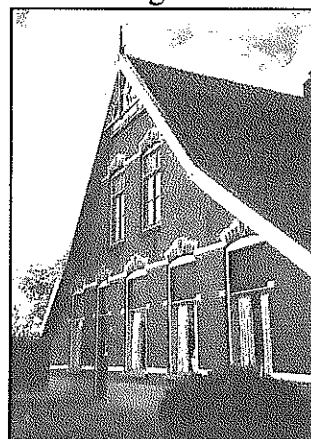
FIETSTOCHT OMGEVING BORNERBROEK

Onder leiding van onze voorzitter, Henk Woolderink, en begunstigd door goed fietsweer, is op 1 september j.l. een fietstocht georganiseerd, voor leden en belangstellenden, naar de omgeving van Bornerbroek. Met ruim 30 personen gingen we op koers naar het gebied dat door een aan te leggen industrieterrein wordt bedreigd. De noordkant van het landelijke Bornerbroek dus.

Als eerste reisdoel bereikten we het **Landgoed 't Wolbert**, waarvan de gebouwen zijn gelegen aan de Wolbes Landen No. 9. Het landgoed is een

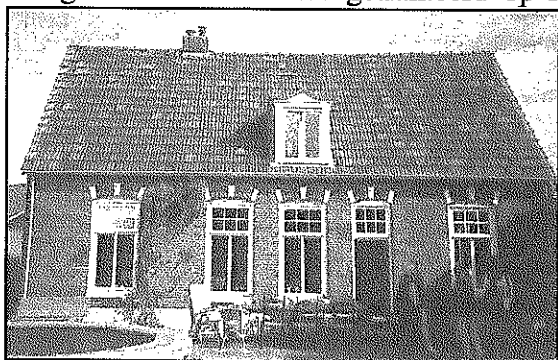

boerenbedrijf dat reeds in 1300 wordt genoemd en in de jaren negentig van de vorige eeuw de status van Landgoed verkreeg. Een oudhoevige boerderij dus en het behouden meer dan waard! De huidige boerderij is een gebouw dat in 1915 werd verbouwd en in 1938 aan de achterzijde vergroot. Het is een van de weinige boerderijen in dit gebied waar men heeft gepoogd het oude aanzien van het land met hakhoutwallen en opgaand geboomte te behouden. Men heeft dit moois nooit ten offer willen laten vallen aan de moderne manier van boeren zoals op veel andere bedrijven wel het geval is. Hetgeen niet wil zeggen dat men niet met de tijd zou zijn meegegaan! De boerderij blijkt prima onderhouden.

Wolbert

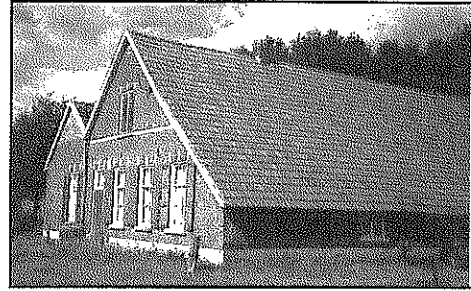
De tocht ging verder naar het nabij gelegen Dreierink. Op deze boerderij uit het begin van de vorige eeuw werden we getraakteerd op koffie. Heerlijk die gastvrijheid waarbij ook vrije

Dreierink

toegang tot bijna de gehele boerderij werd gegeven... Ook hier een prachtig onderhouden oude boerderij uit het begin van de vorige eeuw mooi in de verf en prachtig gelegen. Het is de oudste boerderij van deze naam (reeds in 1475 genoemd) en de boerderij heeft enkele afsplitsingen meegemaakt in vroeger jaren. Hier wordt ook met angst en beven gekeken naar het komende onheil van industrie in dit gebied. "Moeten we wel of niet weg" is steeds de vraag en dat voor mensen die er praktisch hun leven lang gewoond hebben...

De laatste boerderij waar we op het erf kwamen was Klein Dreierink. Hier is de oude boerderij niet meer bewoond, doch wel in gebruik als bedrijfsruimte. Een nieuw woonhuis er vlak naast geeft meer woongenot. In het oude huis is echter het woongedeelte zoveel mogelijk gehandhaafd en voor bepaalde doelen in gebruik gebleven. In de knusse oude huiskamer lijkt daardoor weinig veranderd. Toch is er reden tot zorg,

Klein Dreierink.

want naast de naderende industrie is het verminderde gebruik van deze fraaie oude woonstede mogelijk oorzaak van minder onderhoud en we kunnen alleen maar hopen dat dit mee zal vallen.

Vanaf Klein Dreierink zijn we richting kanaal gefietst en langs het kanaal in zuidelijke richting tot bij boerderij Brosum waar, door de trouwlustige jonge boer, zelfs nog nieuwbouw wordt gepleegd. Of dit huis er lang zal staan valt te betwijfelen gezien de onheilspellende berichten over de waarschijnlijk op handen zijnde industriële uitbreidingen in dit gebied. We kunnen er slechts het beste van hopen. Onze vereniging heeft in elk geval een Kroonberoep ingediend tegen de plannen. De tijd zal moeten leren hoe dit alles af zal lopen...

Na het meest zuidelijke punt van dit bedreigde gebied werd de tocht ontbonden en ging ieder zijns weegs, voldaan over het gebodene, maar bevreesd voor de snode plannen van de overheid waardoor dit alles in de toekomst kan verdwijnen...

Redactie.

'n DRIELOEK VAN SMOOS ALEER

Ennige geliekenis met bestoande oetbeeldingen en vroggerdaagnse vuurvallen, könt wal ees ne moate van woarhead in zich hebben.

I

Net boeten 't doarp, bie de grote weg dee duur de oale boerschop verdan noar de stad löp, lig 't "Groothof". Ne onmeunig grote boerderiej, den met 't blauwpannedak doar te pronken steet. Kiekt mear met. Dubbele nienduuren met gekluurd messelweark boawen de bogen. Dee kenmarkende kluurliene löp ok boawen de raankezienen duur. 't Machtige, hoekkige vuurhoes steet dwers vuur 't achterhoes. Ginnen alledaagsen Twentsen bouw en doarum is 't "Groothof" biejeunder.

"Groothof".

An de ziedkaant stoat 'n stuk of wat roeme schöppen. Lös doarvan, tegen 't kalverwearke an, zeet leleu ne lange vearkenschop. A-j oawer 't lösstoande boawenduurke inkiekt, zee-j ne motte met biggen en schötte vol met geelten en zoalters. Geneuglijk knort de vearken in 't friske stro, en met spleeteugkes kiekt zee oe an of zee zeggen wilt: "He-w 't hier good of nich". Van wat eur nog te wochen steet hebt zee gin benul.

De zwartboonte melkbeeste loopt wiederop in 't gröslaand. Achter 'n kapbearg oonder de eekenbeume en tusken 't vleeerhooft en holskrabbenbuske, scharrelt de hoonder. "Rooie ieslaanders" en "Barneveldsen". Nen eankeln "Twentsen griezen" en "Oelenveersken",

schrobt der ok drok van zich of; aanderen zunt zich. Vuur de boawenduur lig nen mooien bloomenhof, woarvan de groothofleu vól weark maakt.

A-j der hen wilt mö-j oawer ne kleenkerweg, met an weerskaanten eekenbeume, en dan kom ie op 'n hoesplas. Mear loa-k oeleu eers efkes oetstukken wat vukke leu doar boerket.

Sientje, de vrouw, dee doar ok joonk is wörden, bestiert de hoesheulding en döt 't weark binnen-en boeten de delduuren. "Groothofs Jaan", den nich in dizze nöagte is opjongd, is hier de boer. Jaan is der indertied bij introuwd. Joa, "Groat bij groot" wördt der zeg, en doar könt de leu wal ees geliek an hebben.

Jaan en Sientje boerket met verstaand en strakke haand, en doot alns in good oawerleg. Dat möt ok wal a-j zovöl 30-liters melkbussen an de weg könt zetten en 't spul liek en rech wilt hoolen. Tehoop hebt ze een wich; 't geet nog noar de kleane school in de boerschop. En dan löp der jantje nog, 't knechtje. Dat is meer vuur 't roewe-en 't klötterweark en döt de pisbosschoppen. Zo bint de leu dee 't "Groothof" oawerean möt hoolen.

De witkalkte wearepöalkes neudigt oe noe wisse oet de kleenke te lichten en der ees achterhen te kieken. "Loa-w 't nich doon, wien möt joa nog wieder". "n Aander moal, geern".

II

Oawer 'n zaandweg den zich achterlangs kroonkelt, wi-w noe verdan goan. Joa, mooi binnenduur noar 'n kreaienbos en de heerlijkhead "Goodhaar". 'n "Kikker" en "Witveeld" 't ziene, doar stökker wiej an vuurbien. Woar de weg in nen knik löp, kö-j in de wieten 't spulke van de "Bekboer" liggen zeen. "Hoo kan dat", heur ik oe deanken, "Doar löp joa geelsnich ne bekke". "Noe, dan mö-k oeleu dat ok maer efkes oet de deuke doon". Hearn, wat de boer .

doar is, geet in ziene rungeljoaren hen vriejen wied vot, achter in 't "Twickelerbrook". Doar wont zee, Miena. Hearn is der drietensgek op, joa stapelerend. Mear tusken drietensgek en stapelerend, is 'n groot onderscheid. Dee leste kwoal geet nich wier oawer. In 't mooiste geval blief ie 'n luk ampat.

Hearn blif ampat; Luister. De jongs oet de Brookzied besloet: "Dee vriejerien möt nich duurgoan". "Wat meant den vrömden snoewerd wal nich". Miena heurt bij eur in de boerschop en doarmet oet. Den umgaank zölt zee Hearn wal efkes ofleren. 's Oawens wocht de jongs em 'n moal of wat op. Hearn möt zien geeld oflanken, of hee krig 'n bes spier opde butte. Alverdan zeet zee em wier op 'n trad noar 't Brook. "Dan zal Hearn van noe of an mear duur de bekke". Grif kleait hee zich der iederbod duurhen, en nat of nich, verdan geet et op Miena an. Zee hebt Hearn ok nog ees vuur de ploog had. Eers 'n paar vore bouwen; ok doar wördt-e nich aans van. Hee trek bij wieze van sprekken, "Duur alle repen hen", dat döt-e. In 't lesten loat de Brookjongs de moodveren mear hanken. En zo kan 't gebeuren dat Miena met verloop van tied doar vottrouwt en dizze kaant oet keump.

Van dee tied geet Hearn as de "Bekboer" duur 't leawen. As nen hanen oawer hennen, zo waakt Hearn oawer Miena. Op 'n good moal keump-e 'n zetje op 't zeekenhoes te liggen. 'n Keerl met weenkelwaar krig "Bekboerverbod" anzeg. Op een aander moal, as Miena bij 't roeten wasken slim te passe keump, möt et opnömmen wörden. Vrömd volk; Hearn hef et der nich op zitten. "En noe he-k geern da-j der nich alman bij loat", löt-e de dokters weten. "Vrömde proat of nich"?

Eurn zön Wilmke, noar zien grovva "Mösdieks Wilm" verneumd, is in dee tied nog in 't ankommen. Noe zö-w 't jeunken nog efkes bie' 'n kop nemmen, en dan doo-w 't dreeloek too.

III

Dat Wilmke zit op de doarpsschool. Hee möt nog good 'n joar, dan hef-e 't der doar opzitten. Op schooldagen, keump oons Wilmke zodönig, twee moal daagns, an de vearkenshop van 't "Groothof" vuurbiej. Op 'n moal, as Wilmke wier op 't hoes an sleantert, zöt-e dat 'n stuk of wat vearken zich 'n snoeten heanig duur de oonderduur, den ansteet, stoot en zich noar boeten hen wosselt. "Dat is nich bie' rechtoet", dech Wilmke. 't Vearkenschot zal wal nich afslötten wean wes. Ëfkes de Groothofleu bod doon".

Wilmke.

"Good da-j kömmen bint", zeg Sientje. "Wat ne vromme jong is dat Wilmke toch". "Zo, dee zit der wier in; de pinne der noe good vuur". "Goat efkes met noar de kökken, ie zölt wal zin hebben an 'n paar beschuuten met keeze", zeg Sientje. Joa, dee wilt der bie' Wilmke wal in, en 'n ranja ok wal; dat krig-e in 't hoes nich vake. Mear dee lekkere beschuuten met keeze, bliewt em duur 'n kop spöllen.

Op nen dag, as 't snikheet weer is, zöt-e 't boawenduurke van de vearkenshop wiedwaagns lös stoan. Hee loert in 't roond, numts te zeen. Hee kröp oonder 'n droad duur en veult; de oonderduur zit good too. Gin nood, efkes 'n aarm der oawerhen, 'n greandel der vuurhen en ok dat duurke is lös. De pen van 'n schotduurke is wieder mear ne kleanigheid. Joa, verduld, doar komt de eersten geelten al niejplichtig um 'n hook hen kieken en stapt dan achter mekaar 't kalverwearke in.

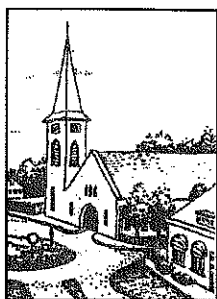
't Ritueel kan wier angoan. Bod doon, in driewen, opsloeten, beschuuten met keeze etten. Dat lukt Wilmke nog 'n moal, mear dan begint bie' "Groothof" de leamkes te braanden. "De vearken de oet, net op dee tied as Wilmke oet school keimp, dat kan gin tooval wean. "Mear ees good letgeawen as 't wier zo late is". Doargins keump de jong an. "Rap"... Sientje de vearkenshop in, verdoekt zich achter 'n paar zekke met vearkenmel en wocht of. "k Heb wal ees wier zin an beschuuten", dech Wilmke, en sliedt tusken de schötte duur noar vuurten. "Dee zoolders möt der vandaage mear ees oet". Mear, zo wied keump-e dit moal nich.

Met nen sproonk, as 'n foksheunke dat achter rotten an zit, is Sientje bie' em, grip em bie' de schobben en rammelt Wilmke duftig duur mekaar. "Zo, wol ie de vearken wier lösloaten"? "Ik zal oe leren, wat deank ie wal nich". "Woagt et mij nich wier in de schop te kommen". "En noe as de mieter, der oet". "Der oet, zeg ik oe". "Ie weet der noe van en aans zö-w der weark van maken, dat zö-w", schreeuwt z'em nog noa. Foj, foj, wat kan dat Sientje zich hellig maken.

Met 'n stet tusken de beene snikkert Wilmke op de "Bekboer" an. Beschuuten met keeze kan-e van noe of an wal vergetten.

Johan Kwast.

De halve waarheid is nen helen löggen

BROOKSPROKKELS 1

Onder de titel "Op weg naar het jaar 2000 met een stukje geschiedenis over Bornerbroek" beschreef Mw. A. Slot-Platenkamp uit Bornerbroek in de jaren 1998-1999 een aantal korte episoden uit de geschiedenis van haar dorp. De stukjes werden gepubliceerd in het Parochieblad "Brooksblad" van de plaatselijke R.K. St. Stephanusparochie. Omdat er ook voor lezers van ons blad interessante zaken aan bod komen, nemen wij vanaf nu graag enkele gegevens uit die stukjes van haar over.

De Twentse parochies

Voor het jaar 1000 had Twente reeds 11 parochies t.w.: Emmelinchem, Veldhuizen, Ulzen (allen in het graafschap Bentheim), Oldenzaal, Ootmarsum, Enschede, Haexsbergen, Delden, Goor, Rijssen en Markelo. In de periode tussen 1000 en 1570 is het aantal parochies vermeerderd met Diepenheim, Losser, Almelo, Weerselo, Vriezenveen, Laarwolde (in Bentheim), Nieuwenhuis (in Bentheim), Borne en Denekamp. In de jaren 1570 tot 1870 kwamen daarbij: Tubbergen, Lutte, Geesteren, Rossum, Saasveld, Deurningen, Rietmolen, Hertme, Vasse, Albergen, Wegdam of Hengeveld, Bornerbroek, Enter, Lattrop, Reutum, Wierden, Lonneker, Langeveen, Bekkum, Buurse en Vroomshoop.

Parochie Bornerbroek

Nadat in 1853 het functioneren van de Rooms Katholieke Kerk in Nederland was hersteld, werd door Aartsbisschop Zwijsen de kerkelijke organisatie opnieuw ter hand genomen. In een schrijven van 28 juni 1855 stelde hij de parochiegrenzen van de parochie Bornerbroek op schrift. De tekst is als volgt:

AARTSBISDOM

van
UTRECHT
28 Juni 1855

Joannes Zwijsen

Door de Gratie Gods en des H. Apostolische Stoels
AARTSBISSCHOP VAN UTRECHT

Aan de geloovigen der Parochie van *den H. Stephanus, Eerste Martelaar, te Bornerbroek.*

*Bornerbroek,
Dekenaat Oldenzaal.*

Van den H. Stephanus (Eerste Martelaar), opgericht van Z.D.H. den Aartsbisschop J. Zwijsen.

Deze Parochie, bevattende Bornerbroek, strekt zich ten oosten en noordoosten uit tot het Fleer en het erve Harinck (incl.) en tot aan den dijk van Senderen naar Bornerbroek tot aan de gronden thans behorende aan Boerrigter. Van hier loopt zij in rechte lijn op den grenspaal achter Wienk en Enter tot aan den Twikkelervaart bij Asbroek. Ten zuidwesten strekt de Parochie zich uit langs de Vaart tot Platenkampsbrug en van hier langs den dijk zuidoostwaarts langs den Bakkenhaven langs het z.g. Schaaffe (excl.) Tot aan den uitgang van den Bakkenhaven van Almelo naar Delden.

Van hier in rechte lijn op de gronden thans behorende aan Goorhuis (incl. en naar en tot aan den Steen bij Pol aan het bovenmelde Fleer. Parochiekerk- de kerk van den H. Stephanus bij de R.K. te Bornerbroek thans in gebruik.

A. Slot-Platenkamp.

Het heeft er lange tijd om gespannen of Borne haar zelfstandigheid zou behouden. Gelukkig blijkt dat wel het geval, al heeft "Den Haag" de gemeente danig afgeslankt. Een deel van het hierna volgende gedicht is daardoor wat achterhaald. Bekijkt men echter vooral de laatste strofe, dan blijkt deze niets aan actualiteit te hebben ingeboet! (redactie)

Het weer en Boorn

*De loch is zwoar, het zöt d'r dreigend oet
Goddaank he 'w nog gin reegn op de hoed
Het koomp oet Hengel met de weend
Dat zit nich good, dat snapt een keend.*

*Ok Eansche krig d'r bes van langs
Met zwoare buuien he 'j dat mangs
Wiej goat in hoes en sloet de deurn
Want dan kan oons nich völ gebeurn.*

*Wiej hopt dat de weend zik wil gaan dreejen
En oet nen aandern hook geet weejen
Dan kloart de loch en is 't veurbiej
De zun koomp dan veur oew en miej.*

*Beste leu, dit proatje oawer 't weer
Is nich veur niks schreem disse keer
Want et weer en de Boornse politiek
De bint joa allebei geliek.*

*Zo he 'j zun en zo he 'j reegn
Ok met de politiek is 't zo geleegn
De Boornse leu hebt duud'lik an e geem
Dat ze in Boorn geern wieder wilt leem.*

*Gin gemauw oawer dubbelstad plus
Wiej wilt gin kop in nen dubbele lus
Politiek petiejen en gemeenteroad
Hooft met oew bürger gelieken moat.*

*Loat oew nich inpakken deur nen grotn moond
Dee heur wie zo vaake in et roond
Blief eerlik, luustert wat oew bürger zegt
Joa, dan koomp het wisse wa terecht.*

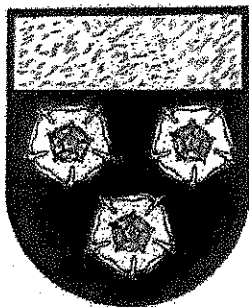
C. ter Hennepe-Lammers.

Ok 'n earlijk gezicht kö-j nich aait vertrouwen

DE WAPENSCHILDEN VAN DE WELEVELD-EIGENAREN

Heraldiek, of wapenkunde, is ontstaan in het midden van de 12^e eeuw. Of liever, het gebruik van persoonlijke wapens, om herkenbaar te zijn in de strijd tussen geharnaste ridders, stamt uit die tijd. Zo rond 1150 worden de eerste op het schild van de strijders afgebeelde wapens op het slagveld waargenomen. Ze zijn dan vaak zeer eenvoudig van opzet met b.v. een streep of kruis in een felle kleur op een goed contrasterende ondergrond. Het gebruik van zulke wapens, voor de herkenning in de strijd, heeft maar relatief kort geduurd. Rond 1250 werd deze toepassing in het algemeen reeds verlaten.

De toepassing van de vaak kleurrijke wapens verdween echter niet. Men zag in, dat het wapen zeer geschikt is als "adressering", voor representatieve doelen of het merken van eigendommen. Daardoor ging ook het persoonlijke gebruik over op familiegebruik. Het wapen vererfde en werd symbool van het geslacht. Wel waren de wapens veel langer in gebruik in de "strijd" op toernooien en ter versiering van gebouwen e.d. De heraut was in de middeleeuwen de man die moest zorgen dat de ridders hun wapens op de juiste manier samenstelden. Zo ontstond er langzaamaan een "reglement" waarin een en ander, eerst mondeling en later schriftelijk, werd vastgelegd. Hiermee ontstond de HERALDIEK of WAPENKUNDE.

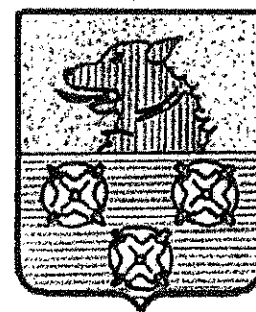
Ruinen

Ook de bewoners en eigenaren van het huis Weleveld maakten gebruik van het zo gemakkelijk herkenbare wapen als geslachtsaanduiding. De oorspronkelijk uit het Drentse Ruinen stammende eerste eigenaren en bouwers van de allereerste verdedigbare opstallen op het Weleveld, voerden al snel een wapen dat deels was afgeleid van het wapen van Ruinen. Hun wapen is tot de dag van vandaag verbonden aan het Huis en Landgoed Weleveld en was onder meer blikvanger bij de viering van het 700-jarig bestaan van het landgoed enkele jaren geleden.

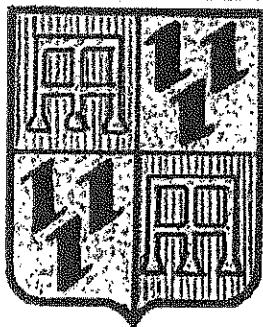
De achtereenvolgende eigenaren/bewoners van Weleveld waren en zijn leden van de geslachten: **Weleveld**, **Schele**, **Rechteren/Van Hambroick**, **Dijkers** en **Ten Cate/(Kwint)-Hänisch ten Cate**. Van deze geslachten volgt hier een overzicht van de schilden der geslachtswapens met enige bijzonderheden uit de periode waarin de betreffende familie aan Weleveld verbonden was.

Periode Weleveld: ± 1300 (of eerder) – 1521.

De uit het geslacht Van Ruinen stammende Otto van Welvelde is de eerst bekende bewoner van Weleveld. Hij wordt in 1320 voor het laatst genoemd en in 1323 zien we Otto II als zijn opvolger. Diens zoon Johan blijkt in 1353 Welvelde in leen te houden van Johan van Ruinen. Dan worden ook, naast het huis Weleveld, de belangrijkste bezittingen van dit goed opgesomd, t.w. de boerderijen *Luttike Hulsdore*, *dat Storkeslo*, *dat hus ter Beke*, *dat hus tor Hare*, *dat goet to Bertoldinck unde dat Velthus to Hertme*. De laatste mannelijke telg, Johan III van Welvelde, stierf in 1521 en erfdochter Anna bracht het goed door huwelijk in het volgende geslacht.

Welvelde

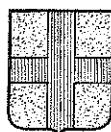
Periode Schele: 1521 – 1715.*Schele*

De overgang naar het geslacht Schele geschiedde door huwelijk van Sweder Schele met erfdochter Anna van Welvelde. Sweder Schele was bezitter van het nog bestaande slot Schelenburg bij Sledehausen dat ten oosten van Osnabrück is gelegen.

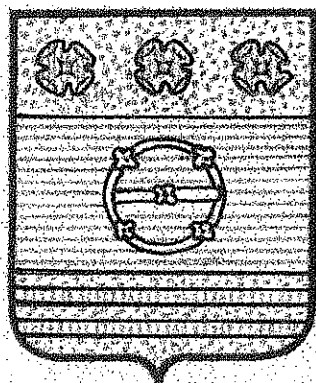
Nadat in 1706 de laatste mannelijke telg van deze stam, grote schulden nalatend, was overleden erfden diens vier zusters het goed. Mogelijk mede door de grote geldzorgen was er weinig eenheid onder de vier zusters. Om uit de geldzorgen te komen werd het goed uiteindelijk in 1715 verkocht. Een nieuw geslacht, met oude banden met Welvelde, trad aan...

Periode Van Rechteren/Van Hambroick: 1715 – 1819.

Weleveld werd in 1715 door aankoop verworven door Adolf van Rechteren, heer van Almelo en Vriezenveen. Na een juridisch gevecht over onrechtmatigheden bij deze vermeende aankoop werd na veel getouwtrek Lambert Joost van Hambroick, wiens moeder een telg was uit het geslacht Van Welvelde, uiteindelijk in 1719 de eigenaar. Maar het duurde nog tot 1752 voor de schadevergoeding die door Van Rechteren werd geëist geregeld werd. Na de dood van de laatste bewoner Robert Hendrik van Hambroick vererfde het goed op zijn kinderen Maria Louisa en Willem Hendrik. Het huis bleef echter onbewoond tot in 1792 graaf Van Heiden Hompesch tot Ootmarsum er enige tijd in woonde. De kwaliteit van het gebouw zal wel snel achteruit zijn gegaan na diens vertrek, want het huis werd in 1804, in waarschijnlijk slechte staat door jarenlange leegstand, afgebroken. In 1819 werd het landgoed verkocht.

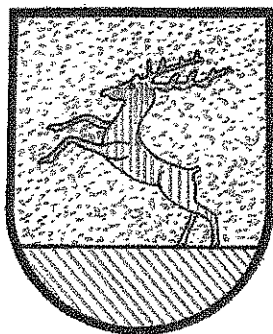
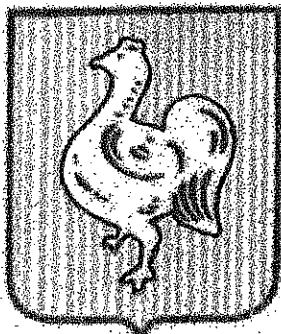
*Rechteren**Hambroick***Periode Dikkers: 1819 – 1908.**

Het landgoed, zonder huis, werd gekocht door G.J.O.D. Dikkers, ontvanger der directe belastingen te Borne en Hengelo. Verder was hij burgemeester van Weerselo en ontvanger-particulier van het gehele arrondissement van Almelo. Hij was een vermogend man. Na zijn overlijden bleef zijn weduwe de onverdeelde goederen beheren en daardoor werd pas in 1891, na haar dood, een boedelscheiding doorgevoerd. Daarbij verkreeg Jan Dikkers uit Almelo het landgoed Weleveld. Jan vormde samen met zijn broer Leonard de bankiersfirma Dikkers en Compagnie. Deze ging echter failliet. Het landgoed werd daarop te koop aangeboden en zou na een periode van 90 jaren weer uit het geslacht Dikkers verdwijnen.

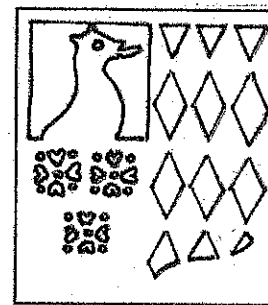
Dikkers

Periode Ten Cate/Hänisch ten Cate: 1908 – heden.

Door koop kwam het goed in handen van de uit Almelo stammende Mw. Catharina Magdalena ten Cate, dochter van textiel-fabrikant Hendrik ten Cate. Zij was gehuwd met een Oostenrijks officier genaamd Josef C.L.S. Hänisch. Haar kinderen voerden de naam Hänisch ten Cate. Door schenking kwam het goed in 1946 aan haar zoon en na diens overlijden in 1961 werd het goed uit diens boedel een jaar later toebedeeld aan de huidige eigenaresse Mw. C.M. Kwint-Hänisch ten Cate.

*Ten Cate**Hänisch ten Cate***Nog een wapen.**

Er bestaat nog een wapen, n.l. een combinatiewapen dat tevoorschijn kwam bij opgravingswerkzaamheden op Weleveld, waarvan de grachten in 1995 werden hersteld. Het wapen is afgebeeld op een toen gevonden windvaan en wordt geacht 17^e eeuws te zijn. Het vaantje bevat een silhouet van een wapen met een gedeeld schild. De rechterhelft¹⁾ laat onmiskenbaar het wapen van Weleveld zien. Omdat de datering van het vaantje 17^e eeuws is, valt dat in de periode waarin o.a. de Schele's het huis bewoonden. Als de datering juist is, moet het wapen dus het huiswapen voorstellen. De linkerhelft van het combinatiewapen is echter nog niet geïdentificeerd. Gezien de constatering dat de rechterhelft een huiswapen is, zou dat ook met de linkerhelft het geval kunnen zijn.

Het windvaanwapen

In de tijd van de Schele's was Weleveld nauw verbonden met het even over de grens liggende goed Welbergen. Op dit goed resideerde in de 14^e eeuw een geslacht Blome. Het familiewapen van dit geslacht vertoont veel gelijkenis met dat op de linkerhelft van het combinatiewapen. Het kan dus zijn dat dat wapen in of vanaf de 15^e eeuw als huiswapen op Welbergen werd gevoerd. We hebben hierover tot op heden echter nog geen zekerheid kunnen verkrijgen.

F.J. van Capelleveen.

- 1) De termen "rechts" en "links" worden in de wapenkunde gebruikt als gezien vanuit de wapendrager. Voor de beschouwer geldt dus het tegenovergestelde.

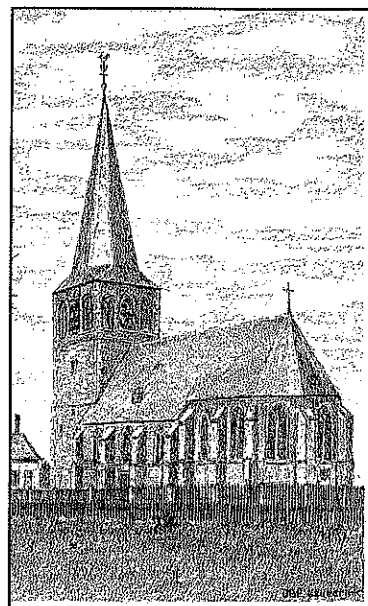
Allens hef ziene mooie kaant, mer nich elkeen hef der oog veur

ONZE OUDE STEPHANUSKERK NADER BEKEKEN 14

De zuivering van de Stephanuskerk Anno 1598

Zoals bekend uit de geschiedenisboekjes, vond de beeldenstorm in 1566 plaats. Daarbij werden toen in honderden kerken, abdijen, kapellen en kloosters de altaren, beelden en retubels¹⁾, doopvonten, koorgestoelten, preekstoelen en orgels vernield. Kelken en cibories²⁾ werden vertrapt en schilderijen, liturgische gewaden en boeken werden verscheurd. Een en ander gebeurde dus wel te verstaan zo'n 30 jaar eerder, dan wat zich in 1598 in Borne in de Stephanuskerk afspeelde.

De N.H. Kerk rond 1981.

Blijkbaar waren de drie altaren en de muurschilderingen geen probleem voor de Heer van Weleveld en voor de door hem beroepen Lutherse predikanten. Maar als gevolg van de succesvolle veldtocht van prins Maurits, werd het Rooms Katholicisme in Twente onderdrukt ten gunste van het Calvinisme. In een besluit van Ridderschap en Steden van Overijssel in 1583 staat ondermeer dat deze bereid zijn: *"met alle middelen en manieren te helpen handhaven en bevorderen de eer van Godt Almachtich en de gezonde leer van het Heilig Evangelie..., zonder dat zij zullen gedogen dat de pauslicke, wederdoepische of andere dan de gereformirde waere religion in enig oord of plaats in 't geheim of in 't openbaar verkondigd of beleden blijft worden"*.

Op 22 januari 1598 schrijft Drost Johan van Voorst over de vrees onder de magistraten en kerspellieden, dat de vijand mogelijk nog wel eens terug zou kunnen komen! Daarom zijn zij niet te motiveren om de kerk te zuiveren. Zij beweren nog liever boete te betalen dan de altaren af te breken. Ook al omdat de plaatselijke metselaars niet bereid zijn dit karwei op te knappen. De Drost schrijft dan dat hij zowel in Borne als in Delden heeft kunnen zorgen, dat metselaars uit Gildehaus (Dld.) zullen komen. En dat gebeurt dan op 12 februari 1598. Deze datum komt voor in het dagboek van jonker Sweder Schele van Weleveld. En zo gebeurt het, dat op die gedenkwaardige dag in 1598, de altaren en de beelden uit de kerk zijn gesloopt. De muurschilderingen verdwenen toen achter een kalklaag.

Wat rest ons nog na de zuivering?

- a. De in het begin van de vorige eeuw achter de kalklaag aangetroffen muurschilderingen.
- b. Een paar altaarstenen.

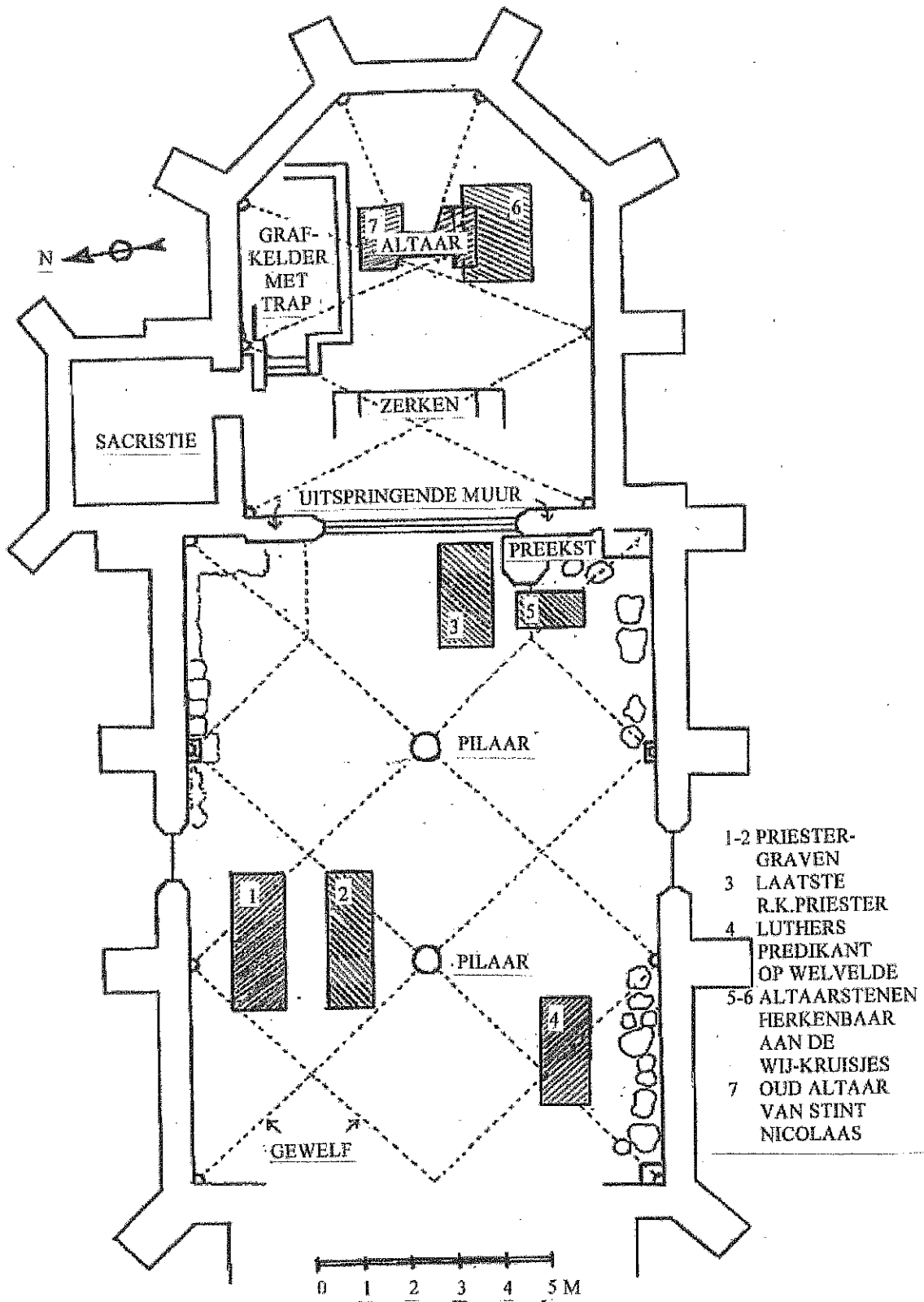
Op bijgaande plattegrond van de kerk vindt u zowel de huidige plaats van de altaarstenen aangegeven alsook de plaats van de z.g. priestergraven.

Rest de vraag: **"Waar zijn de zilveren en gouden vaten en alle kerkelijke instrumenten gebleven?"**.

A.A. ten Kate.

¹⁾ = Altaartafel of altaarstuk.

²⁾ = Hostiekelk.

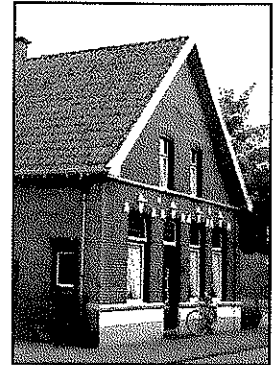

OVER "OALE BOORNSEN" 3

Nu een verhaal over een soldaat van Napoleon en een jonge bruid. Mijn schoonvader Antoon Wegter, bijgenaamd "Toon van de Steern", geboren op 5 maart 1896, herinnerde zich dat hij als kleine jongen in hun tuin was toen daar Ernest Peters aan het spitten was. Ernest was een broer van zijn oma, Anna Peters, die gehuwd was met Frans Morselt.

Het Steerntje

Ernest, in Borne geboren in 1831 in huis nummer 38, vertelde aan kleine Toon dat zijn vader, Albert Peters, vanuit Hex, in Belgisch Limburg, met Napoleon en zijn manschappen mee moest naar Rusland. De Russische legers trokken steeds terug en probeerden zich te onttrekken aan een veldslag. De Fransen hadden enorm veel last van de hitte van de dag en de aanvoer van goederen ging moeilijk. De Russen verbrandden alles achter zich. Enige tijd later, op 7 september 1812, verloor Napoleon meer dan 50.000 man in de slag bij Moskou. Na die slag was Albert gewond op het slagveld achtergelaten. 's Avonds kwamen de Russen terug om de gewonden te doden. Zij staken Albert met de bajonet precies tussen arm en borstkas en hij bleef leven.

Terwijl Napoleon doortrok, kneep Albert Peters er tussenuit. Een maand later werden de troepen van Napoleon overvallen door de winter en trokken terug. De berm van de wegen lagen bezaaid met lijken en paardenkadavers. De Russen trokken voor hen uit om alles wat bruikbaar voor hen was te verwoesten. Vooral bruggen moesten het ontgelden. Veel soldaten in hun zomeruniformen bevroren. Alleen de allersterksten bleven over en kwamen Rusland weer uit.

In 1824 dook Albert Peters in Borne op. Of hij rechtstreeks uit Rusland kwam, of rondgezworven had in Polen of Duitsland, of dat hij eerst naar zijn geboorteplaats Hex in Belgisch Limburg is geweest (België is pas in 1839 losgemaakt van Nederland) weten we niet. Hij kwam in elk geval aan in "De Gouden Schaaf" de stalhouderij en herberg in het midden van het dorp Borne. Met een goede babbel? Met sterke verhalen? Hij had natuurlijk wel wat meegemaakt.

De huidige werkplaats van Morselt aan de Brinkstraat zoals deze er vroeger uitzag. Hierin moet de herberg "De Gouden Schaaf" gevestigd zijn geweest.

In elk geval zag de baas van "De Gouden Schaaf", Antonie Stork, wel wat in hem toen hij hoorde dat Albert Peters van beroep *geneverstoker* en *catoenspinner* was. Albert bleef. Hij bracht het hoofd van Berendien, de 16-jarige en enige dochter van de baas, op hol. Berendien raakte zwanger van de 34-jarige ex-soldaat. Vader Antonie Stork en moeder Johanna Ezendam zullen hun bedenkingen wel hebben gehad. Zes jaren voordien waren ze uit Enschede gekomen. De zaken liepen goed maar toen bleek ze zwanger. Maar goed, Berendien adoreerde Albert.

Albert en Berendien gingen op 19 oktober 1829 om 11 uur naar het gemeentehuis. Burgemeester Lantman zelf was ambtenaar van de burgerlijke stand. De vader van Albert Peters was overleden en moeder gaf schriftelijk toestemming. Zij woonde in het nu Belgische Hex. Te ver voor haar om te reizen. Berendien werd vergezeld door haar ouders. Getuigen bij het huwelijk waren: Jan Jordens, 41 jaar, onderwijzer (de overbuurman van huis No. 39), Hendrik Jan Ensink, 28 jaar, wever (van huis No. 36, schuin tegenover), Antonie Hendrikus Schoemaker, arts (de eerste in Borne) 70 jaren oud (overbuurman van huis No. 11) en Frans Mulder, daghuurder, 67 jaren oud (van huis No. 34).

Het feest van het jonge paar was op die dag in 1825 uiteraard in "De Gouden Schaaf". Het paar kreeg drie kinderen: Maria, Anna en Ernest. Bij de volkstelling van 1830 zien we als bewoners op huisnummer 38 (De Gouden Schaaf):

Albertus Peters 39 j.; Berendina Stork 20 j.; Antonie Stork 54 j.; Johanna Ezendam 44 j. (allen gehuwd) en Maria Peters 4 j.; Anna Peters 1½ j. en Ernest Peters (bijna) 1 j. (allen ongehuwd).

Maria overleed ongehuwd in 1864, 38 jaren oud. Anna, geboren op 1-6-1828, huwde in 1849 met Frans Morselt. Ernest woonde later schuin tegenover "De Gouden Schaaf" aan de Juurenstraat (later Brinkstraat). Na zijn huwelijk in 1865 met Cornelia Ebbinkhof woonde hij aan de Ennekerdijk in huis No. 28. Hij was koperslager, kreeg 1 zoon en 2 kleindochters. De zoon verhuisde naar Wierden. In 1887 werd Ernest weduwnaar en overleed in 1911 in het ziekenhuis in Delden.

Toen ik wat van de geschiedenis van Antonie Stork vertelde aan tante Susan, de moeder van de huidige aannemer Theo Morselt, zei ze : "Nu begrijp ik waarom ze Antoon (haar man) nog wel eens "Storks Antoon" noemden.

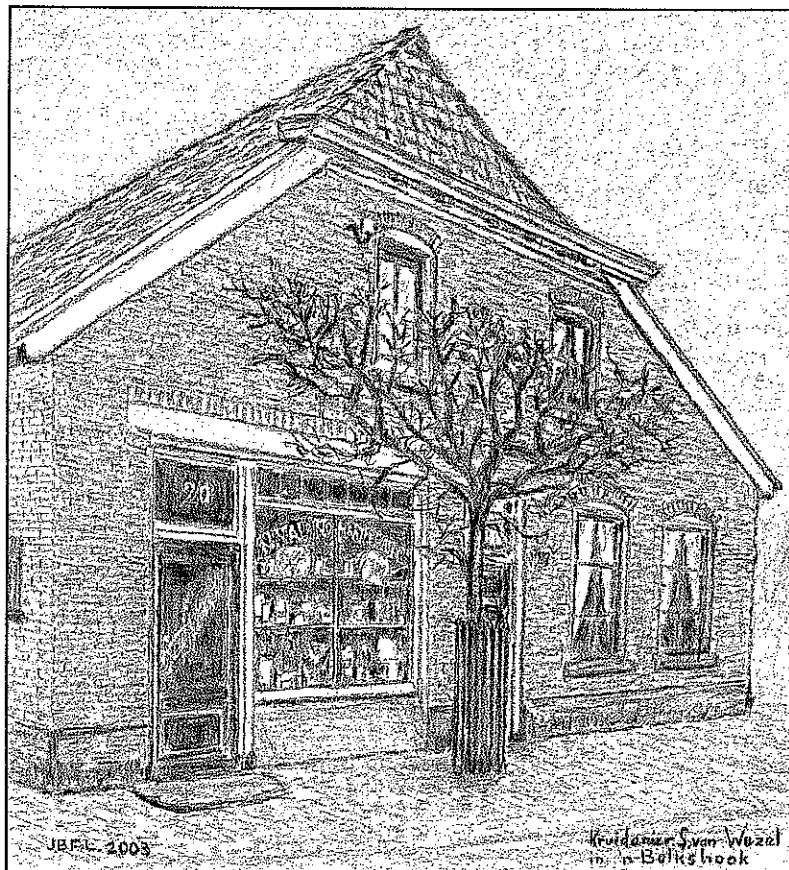
R. van Goethem.

CURSUSAANBOD

Graag wil het bestuur U attenderen op de verschillende cursussen die worden gegeven door het Historisch Centrum Overijssel. Dit centrum, gevestigd in Zwolle, geeft elk jaar een keur van cursussen op het gebied van historie, genealogie, oud schrift en diverse speciale onderwerpen. De cursussen worden in het algemeen gegeven in Zwolle, Deventer en Kampen. Bent U geïnteresseerd vraag dan het cursusprogramma aan bij het Historisch Centrum Overijssel, Eikenstraat 20, Postbus 1510, 8001 BM Zwolle of vraag telefonisch informatie via nummer 038 426 63 00. Gewoonlijk is het cursusprogramma voor het nieuwe cursusjaar in juli/augustus beschikbaar. Opgemerkt wordt dat ook het Van Deirse Instituut in Enschede, zij het op iets bescheidener schaal, jaarlijks een aantal cursussen verzorgt. Informatie hierover kunt U verkrijgen op het adres: Van Deirse Instituut, Het Elderinkshuis, De Klomp 35, 7511 DG Enschede, tel. 053 433 45 77. Ook hier is het cursusprogramma voor het nieuwe cursusjaar gewoonlijk in juli/augustus beschikbaar.

Hoo better a'j lustert, hoo klooker a'j wordt

OOIT GESLOOPT 16

Even vooraf: Hopelijk komt bovenstaande prent iets beter door dan die van de vorige Ooit gesloopt, No. 15 (excuus voor de wat mindere kwaliteit van die afdruk).

Maar nu bovenstaande prent: Steven van Wezel, uit Hengelo, en zijn vrouw huurden in 1922 het pand No. 20 naast caféhouder (bierhuis) Ter Laak op No. 22 in de Bolkshoek, thans Nieuwe Kerkstraat. De N.V. Albino Maatschappij, zoals U op de winkelruit kunt lezen, was de leverancier van de kruidenierswaren. Na enkele jaren zegde S. van Wezel echter zijn huurcontract en het contact met Albino op. Hij bouwde een dubbel winkelpand op De Bleek, daar waar nu o.a. De Eetkamer in gevestigd is. De directie van Albino was zeer boos en bouwde in de Hofstraat een nieuwe winkel met de kreet "Die Van Wezel hebben we binnen enkele jaren wel kapot"!

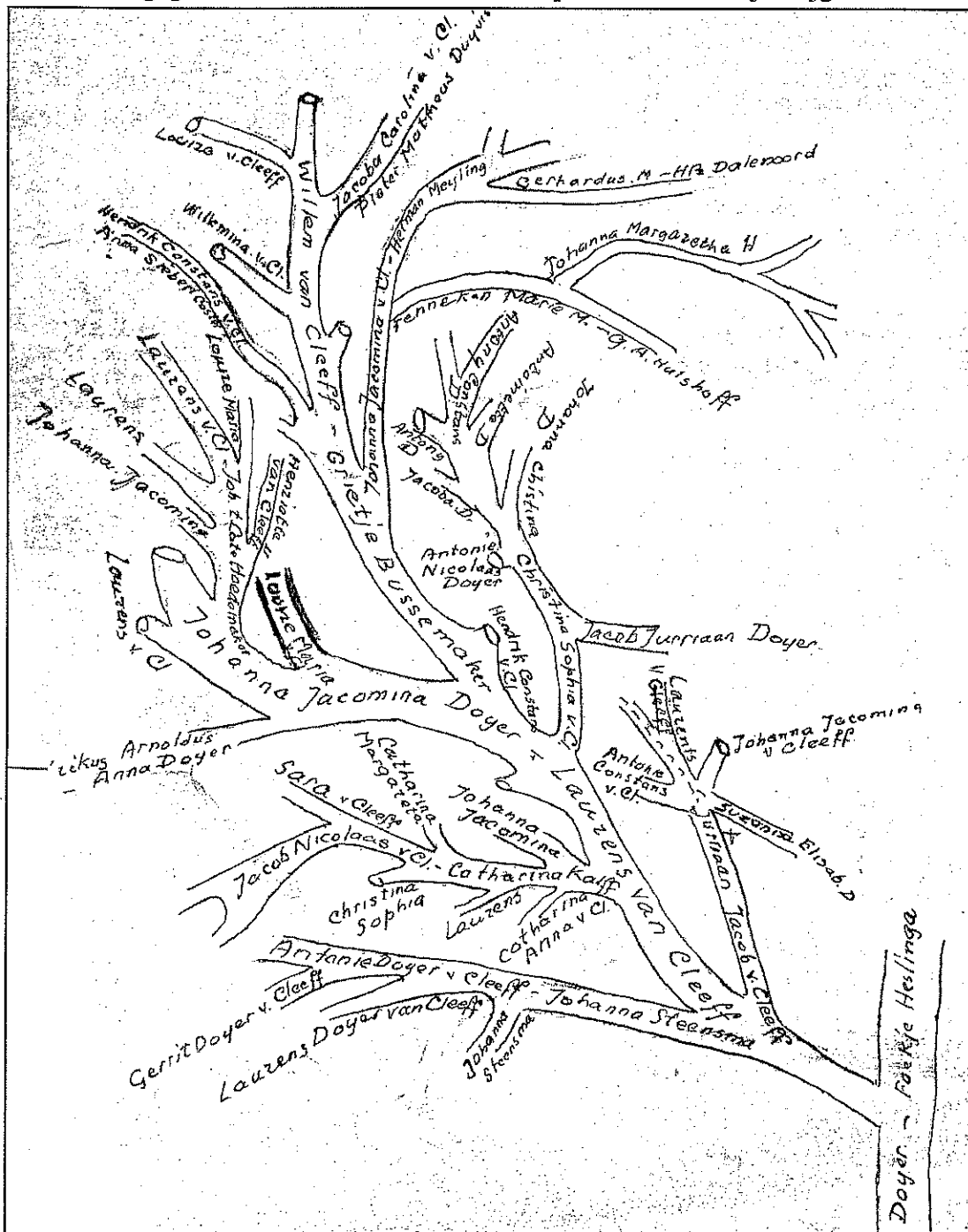
Maar niks kapot! De kruidenierswinkel van Van Wezel met de naam "De Volharding" en met daarnaast de wijnhandel, ging met succes de strijd aan. "De Volharding" bleef in bedrijf tot 1995 terwijl Albino de pruimen reeds in 1945 op had!

Terug naar de Bolkshoek. Caféhouder Ter Laak had inmiddels het café en de kruidenierswinkel verkocht aan de Hengelose Brouwerij. Zijn zoon Gerard voelde er echter niets voor om ook caféhouder te worden en werd een soort huisknecht bij dokter Panhuijsen. De Hengelose Brouwerij verbouwde het hele pand zoals te zien op de prent van "Ooit gesloopt" No. 15. Het werd toen verhuurd aan Willem van Wezel, caféhouder te Hengelo. Deze overleed in de jaren vijftig, waarna zijn zoon Gerard hem opvolgde. Dit café werd in 1970 gesloopt waarmee een einde kwam aan het geslacht Van Wezel als caféhouder in Borne.

Met dank aan G. van Wezel en zijn overleden broer Willie voor het verstrekken van de gegevens.

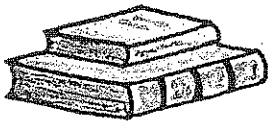
UIT HET DAGBOEK VAN L.M. VAN CLEEFF

Onder deze titel is in ons jubileumboekje "Veertig jaar later" een artikel verschenen. Helaas konden niet alle gegevens over bedoelde familie een plaats in het boekje krijgen. Daarom nu

ter aanvulling de nog beschikbare "stamboom" waarin gepoogd is de structuur van de familie wat te verduidelijken. De naam Louisa Maria is te vinden in de naar links gaande grote zijtak in het midden van de boom. Ze was een dochter van Laurens van Cleeff en Johanna Jacobina Doyer. Louisa werd geboren op 31 augustus 1920 te Borne en was schrijfster van bedoeld dagboek.

M.G.E. van Harten-Fransen.

NIEUWS

Vorig jaar verscheen een doctoraalscriptie van de Open Universiteit, studierichting Algemene Cultuurwetenschappen, over het werk van de Zusters van Liefde te Borne. Het boekje is geschreven door Riet Mariën-Oude Groeninger en heeft als titel: **Zusters over het voetlicht; Geschiedenis van het ulo-onderwijs door de Zusters van Liefde te Borne.**

Als het de bedoeling was de werkzaamheid van de zusters in beeld te brengen, lijkt de titel onjuist. Deze zou moeten luiden: "Zusters voor het voetlicht" enz.

De thans in het Brabantse Heeswijk wonende schrijfster, is geboren in Borne en bezocht zelf bedoelde onderwijsinstelling aan de Stationsstraat. De school, die als bewaarschool begon en tot ulo-school uitgroeide, werd geleid door zusters van de "Congregatie der Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Moeder van Goede Bijstand" uit Schijndel. Bedoeld wordt hier het St. Johannesgesticht dat vanaf 1895 tot 1989, eerst geheel en later in afnemende mate, door zusters werd "bemand" en waar veel vrouwelijke inwoners van Borne hun opleiding kregen. Het boekje is een wetenschappelijk verantwoorde uiteenzetting geworden betreffende de ontwikkeling van het katholieke onderwijs in het algemeen en dat in Borne in het bijzonder. Wie echter verwacht er gegevens over de dagelijkse gang van zaken m.b.t. de leerlingen in de klas in aan te treffen, zal deze niet of nauwelijks vinden. Het boekje geeft meer een geschiedkundige opsomming van zaken en feiten die het onderwijs van meisjes in Borne mogelijk maakten of bedreigden. Het toont overigens prima de grote invloed aan, die de zusters op de ontwikkeling van vooral het vrouwelijke volksdeel van ons dorp hebben gehad. In ruim 100 pagina's worden vele geschiedkundige wetenswaardigheden verhaald. Jammer dat het aantal illustraties erg beperkt is en dat ze, voor zover aanwezig, van matige kwaliteit zijn, maar de vele feiten compenseren dit manco ruim. Een uitgebreid notenapparaat en een goede bronvermelding en literatuurverwijzing completeren het boekje. Voor de prijs van € 9,00 is het boekje (het aantal is beperkt) verkrijgbaar bij Gé Nijkamp, Brinkstraat 39 in Borne.

In het project "Tuinpad" van het Gelders Overijssels Bureau voor Toerisme en de Stichting Stimuland Overijssel, verscheen in de afgelopen herfst **nummer 35** van de z.g. **Kuierroutes**. Dit boekje bevat een wandelroute Zenderen/Hertme en het is voorzien van een duidelijke kaart waarop bepaalde punten met een routecijfer zijn gemerkt. Naast route-informatie wordt per routecijfer in het boekje een uitgebreide beschrijving van het betreffende object gegeven. Hier ligt ook de grote waarde van deze leuke uitgave die van veel zeer interessante zaken, vanaf de start bij het Carmelklooster in Zenderen, van o.a. Weleveld en andere objecten op de route, zoals b.v. het Groothuis in Hertme, een goede beschrijving geeft. De teksten zijn afkomstig van bureau Culturo en van J.J. Grootenboer, kenner van deze omgeving. Het handzame boekje past in Uw binnenzak en is zeer prettig van indeling en inhoud. De wandelroute is 14 km lang maar kan natuurlijk ook in gedeelten worden gevolgd. Zelfs zonder te wandelen is het, vanwege de historische beschrijvingen, een leuke uitgave die verkrijgbaar is bij de V.V.V. voor de prijs van € 3,75.

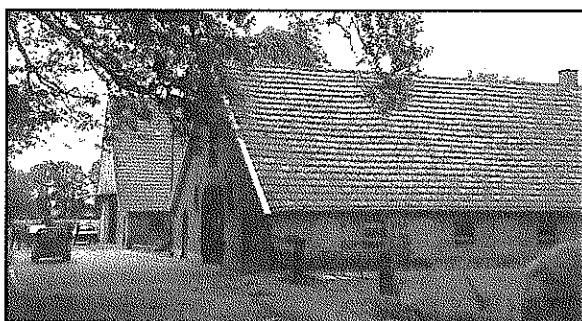
In de serie **Verhalen uit vorige eeuwen rond de gemeente Borne**, van de hand van Mw. M.G.E. van Harten-Fransen, verscheen deel 8. De ondertitel is **Van Dashorst naar Blenke**. Aan de hand van een op pagina 12 en 13 gegeven kaart voert Mw. Van Harten ons nu door het noordelijk gedeelte van Hertme. Er worden weer veel feiten en gegevens gepresenteerd. Omdat de kaart erg klein is uitgevallen is het echter soms moeilijk de gevolgde weg te vinden.

Helaas wordt het daardoor vaak gissen waar we zijn. Ook is het de vraag of de titelfoto voorop het boekje de verdwenen boerderij Pigge voorstelt. Waarschijnlijk wel, maar het boekje geeft hierover geen zekerheid. Toch is het prettig dat we steeds weer nieuwe feiten tegenkomen en heeft het zeker nut dat dit type boekje wordt uitgegeven. Het is te koop in de boekhandel voor € 3,25.

BORNE IN DE JAREN TWINTIG 8

Onze tocht door Borne, zoals beschreven in de "V.V."-gids van rond 1923 voert ons ook langs de Bornse Beek. We lezen:

De Bornsche Beek, die destijds geheel open door het dorp stroomde en waarover in den oude tijd vanaf Friezenveen turf werd aangevoerd, is in verval geraakt en thans grootendeels gerioleerd. Eerst buiten het dorp is haar loop weer te volgen. De Twentsche beken, die vroeger frisch en helder door het landschap stroomden, waarin onze vaders hunne netten uitwierpen en waarin het vee naar hartelust zijn dorst kon lesschen, zij zijn gedegradeerd, vergiftigd door het verfwater der groote fabrieken en daardoor geworden een ergernis van

den wandelaar. Gelukkig zijn ze niet allen zop; het Hertmerbeekje, dat dicht langs de boerderij "De Greve" in Hertme stroomt, glijdt nog onbesmet tusschen haar groene oevers door en is, mits niet uitgedroogd, een dorado voor de pootjesbadende jeugd.

Boerderij De Greve aan de Alderinksweg.

De loop der Bornse beek is door de ontwikkeling van de wijk Stroom Es verlegd. Ook schepen varen er niet meer op, hij is daarvoor te klein geworden nadat, door ingrijpen in het waterniveau van de omgeving, de omvang is teruggelopen tot die van een flinke sloot.

Het grote probleem waar we tegenwoordig mee kampen, het milieu, was in de jaren twintig blijkbaar reeds actueel. Waterverontreiniging is dus niet alleen van deze tijd...

De gids gaat weer verder met:

Hervatten wij, na deze kleine afdwaling, onze wandeling door het dorp. Even buiten de kom ligt "De Meiershof", in vroegere tijd de woonplaats van den Hofmeier. De Hofmeier was een gewichtige persoonlijkheid, die onder de boeren van de streek belangrijke voorrechten genoot en als leider en raadsman werd beschouwd. Verlaten we het erf van den Hofmeier aan de Oostzijde, dan komen we door de Brinkstraat (tegenwoordig Koppelsbrink) met haar talrijke typische ouderwetsche huizen, langs de fabriek van verduurzaamde vleeschwaren van de firma Jan Schoemaker, met aan de Ennekerdijk achtereenvolgens het oude en eenvoudige bedehuis der Doopsgezinde gemeente, de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek, de synagoge der Ned. Israëlietische gemeente en ten slotte het R.K. vereenigingsgebouw

De Meiershof was een wel zeer belangrijke boerderij, die overigens juist buiten Borne en wel in Zenderen lag. Ja de grens van Zenderen lag vrij nauw om het oude Borne heen. Borne lag er als een enclave in! De functie van de bewoner van de Meiershof, de Hofmeier, was o.a. het innen van belasting voor de landheer, het voorzitten van de holtings, de markevergaderingen,

en het beslechten van kleine geschillen die de ingezetenen van de marke met elkaar hadden. Hij was een belangrijk figuur in de samenleving van toen.

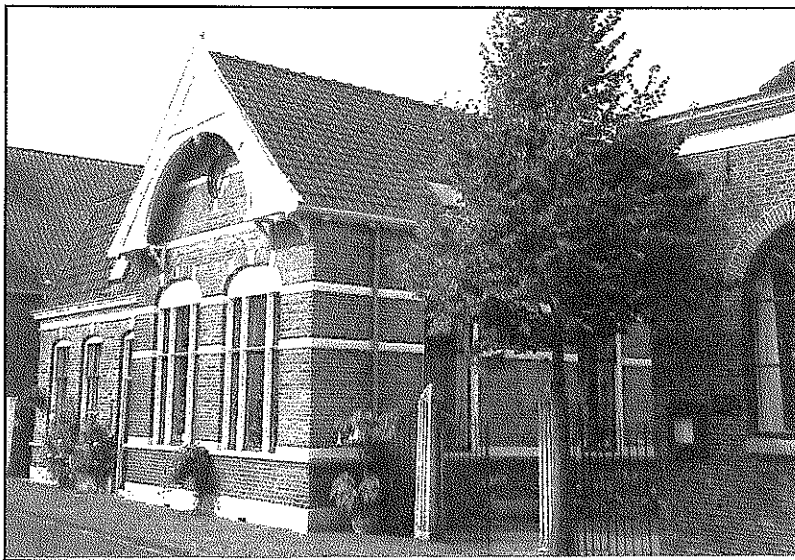
De bebouwing van de Koppelsbrink heeft wel zeer geleden in de loop der tijd. Van de "typische ouderwetsche huizen" is vrijwel niets meer terug te vinden. De huizen met enige stijl die er nu nog staan worden zelfs afgewisseld met, veel te moderne, qua uiterlijk haast detonerende, huizen van na wereldoorlog II. Jammer, het had zo'n sfeervol straatje kunnen zijn. Op het punt waar de Marktstraat op de Brinkstraat uitkomt is dat gelukkig veel fraaier opgelost. Daar is in 1980 de nieuwbouw tenminste in stijl uitgevoerd.

De vleeswarenfabriek van Schoemaker is al jaren verdwenen. Het belangrijkste pand daarvan, Brinkstraat 6, is gelukkig behouden. Hier was eens het politiebureau gevestigd. Later werd het voor veel andere, vaak kunstzinnige verkoop-actieviteiten gebruikt.

Het pand van Schoemaker, thans Brinkstraat 6.

Ook in de Ennekerdijk is een en ander veranderd, hoewel dat -opnieuw gelukkig- aan de oudere gebouwen niet zo is te zien. De melkfabriek heeft het loodje gelegd, maar de Synagoge is prachtig gerestaureerd, evenals het naastliggende huis van Rabijn Mogendorff, annex de Joodse school die samen tot woonhuis voor twee gezinnen zijn omgetoverd. Ook het Bussemakerhuis staat er thans weer fleurig bij. Dit voormalige linnenredershuis wordt tot onze grote verbazing zelfs niet eens in de gids genoemd! Blijkbaar werd het toen als een gewoon woonhuis aangemerkt. Toch is dit het laatste huis van dit type, indeling en geschiedenis, dat Twente rijk is...

Hiernaast een deel van het voormalige Joodse complex aan de Ennekerdijk, t.w. geheel links het huis van Rabijn Mogendorff, daarnaast de school en geheel rechts een stukje van de gevel van de Synagoge. Het badhuis, niet zichtbaar, stond tussen de school en de synagoge.

Ook het gebouw van de R.K. Arbeidersbeweging, het St. Josephgebouw, is er nog. Hier wordt thans gewoond en gewerkt door beeldhouwer Ruurd Hallema. Het biedt tevens onderdak aan de Galerie voor hedendaagse kunst van Yvonne Hallema.

In een volgende aflevering zullen we via de Aanslagweg naar De Bleek gaan die toentertijd met Bolkshoek werd aangeduid.

Chroniqueur.

UIT DE FAMILIEKRONIEK WOOLDERINK 9

Nadere algemene, voor Twente belangrijke, gegevens uit de familiekroniek van Woolderink worden in deze artikelenserie behandeld. Thans wordt het recht van verzetting besproken.

Het recht van verzetting van hofhorig goed

De hofhorigen hebben het recht, als ze in geldnood zitten, enige percelen grond van het hofhorige erve te "verzetten". Ze krijgen dan een geldbedrag van iemand, die als tegenprestatie tot de terugbetaling van dat geldbedrag, het perceel land gedurende maximaal 6 jaren in gebruik mag houden. Ook mag de hofhorige gedurende een periode van maximaal 6 jaren, een geldrente uit een perceel grond verkopen, d.w.z dat hij een lening mag aangaan, met dat perceel grond als onderpand, waarvoor hij een jaarlijkse rente moet betalen. De lening dient dan binnen 6 jaren afgelost te worden.

In het hofrecht vinden we een en ander terug in artikel 21. Hieruit blijkt dat de hofhorigen als mede-eigenaar van het hofhorige erve beschouwd worden. Bij verzetting wordt de schuld in

X X I .

Desgelijckes oock / als een hofhorig Man ofte Wijf
nooth hebben / so mogen zy versetten / ofte verkopen wt den
hofhorigen guede / ende uyt oer Ploges deel des guedes / wat
renthen / den tijt van ses jaren / elck voor synen Hofmeyer /
die daer naer older gewoonten pleget over te zegelen.

Artikel 21 uit het Hofhorig Recht in Twente bij "Ordre en redres" van 1662.

*Desgelijckes oock / als een hofhorig Man ofte Wijf nooth hebben / so mogen zy
versetten / ofte verkopen uut den hofhorigen guede / ende uyt oer (= hun)
Plogesdeel des guedes / wat renthen / den tijt van ses jaren / elck voor synen
Hofmeyer / die daer naer older gewoonten pleget over te zegelen.*

feite gevestigd op hun bouwrecht (plogesdeel). Dat is het recht om het erve levenslang te mogen bebouwen en ploegen. Van zo'n transactie moet de hofmeijer de akte opmaken en het met zijn lakzegel bevestigen. Verlenging voor periodes van telkens 6 jaren is mogelijk.

L 201

Des gelijckes oock als een hofhorig man offte wijf noot hebben / so mogen sy versetten offte verkopen uut den hofhorigen guede / ende uyt oer ploges deel des guedes / wat renthen / den tijt van ses jaren / elck voor synen Hofmeyer / die daer naer older gewoonten pleget over te zegelen

Hetzelfde recht zoals omschreven in het Hofboek van Espelo circa 1550.

H.A.M. Woolderink.

ZO WAS 'T, ZO IS 'T

De Stationsstraat, zoals deze er nog in de jaren vijftig uitzag. Het was toen nog een duidelijke fabrieksstraat waar de gebouwen van de textielfabrieken van Spanjaard een dominante positie hadden. Links de oude kantoren van de firma met daarnaast de in 1987 afgebroken spinnerij. Het dorp Borne had toen nog een duidelijk industrieel karakter en Spanjaard was de grootste werkgever. Na de teloorgang van de textielindustrie in Twente werden ook de gebouwen van deze eens zo machtige firma opgeruimd. Het gehele voormalige fabrieksterrein is intussen omgetoverd in een fraaie woonwijk waar het goed toeven is. Daarbij is ook het groen niet vergeten zoals duidelijk uit de onderste foto blijkt! Er is meer ruimte gekomen en het dorp heeft meer een woonfunctie gekregen. Of eenieder daar gelukkig mee is...? In elk geval komen er nog steeds verhalen boven tafel waaruit blijkt dat het werken in de fabriek ook niet altijd zo'n pretje was, dus trek zelf Uw conclusie...

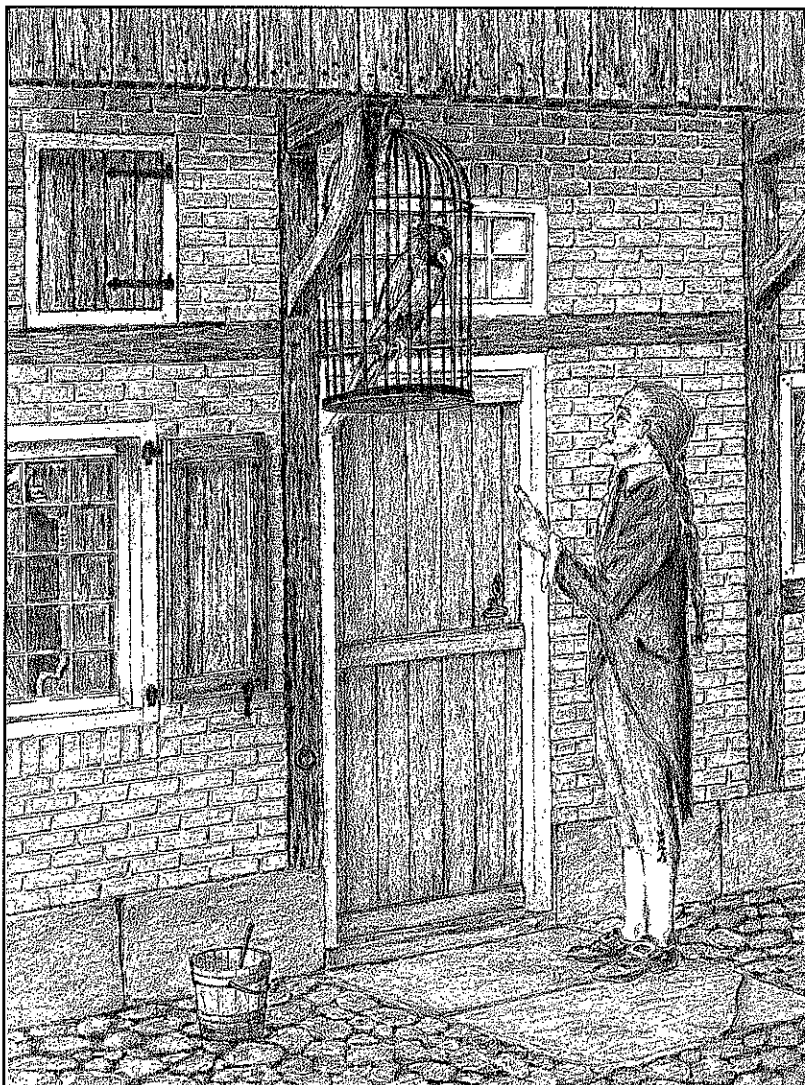

UIT HET AANTEKENBOEK VAN J.B. SCHOEMAKER 6

Behalve een rekeningenboek liet dokter Schoemaker (geb. 1799, overl. 1879) ook een aantekenboek na. Het boek begint in 1848 en loopt door tot 1875. Enige van de aantekeningen in het Dagboek komen in deze kleine reeks aan de orde.

De vorige aflevering in deze serie handelde over de uit Groenlo afkomstige scheepsheelmeester A.H. schoemaker die in 1781 de slag bij de Doggersbank meemaakte en in 1788 een schipbreuk voor de kust bij Petten overleefde. Na deze schipbreuk zegt hij de Marine vaarwel. Terug in Groenlo blijkt er van zijn familie niemand meer in leven. Ook zijn moeder is niet meer.

Wat zijn beweegredenen zijn geweest om zich nog datzelfde jaar als heelmeester-chirurgijn in ons dorp te vestigen zal altijd wel een raadsel blijven. Wel is bekend dat hij al eerder in Borne moet zijn geweest. Hij moet een plezierig man zijn geweest, deze dokter in zijn chique 18^{de}

eeuwse kleding en met zijn lange haren in een vlecht. Hij zal zeker een aandacht trekkende verschijning in ons dorp zijn geweest.

Hij is ook de man waarvan het verhaal gaat dat hij bij zijn ochtendwandeling door het dorp de papagaai van 'n huiswever een woord leerde. Het dier hing onder de oversteek van het huis van de wever en telkens als de dokter er langs kwam zei hij "tutenweaver". Dat wil zoveel zeggen als "prutswever" of "stoethaspel". Men kan zich dus voorstellen dat de wever er niet erg blij mee was toen het beest het nieuw geleerde woord luidruchtig verkondigde...

De dokter tijdens zijn ochtendwandeling bezig met spraakles...

Na een kleine tien jaar als vrijgezel door het leven te zijn gegaan huwt hij met *Herningild*, dochter van Joannes en Janneke Kuijpers, niet bepaald onbemiddelde mensen. In het dagboek van de zoon van Schoemaker, Johannes Bernardus op folio 92 het volgende: *Antonius Hendricus Schoemaker, oud chirurgijn Majoor in de hollandse Mariene laatstelijk genees en heekkundige te Borne, gehuwd met Hermina (Herningild) Kuiper uit wiens huwelijk zijn geboren:*

1. *Johannes Bernardus, den 3 Junij 1799*
2. *Antonius Hendricus, den 14 April 1802* obiit
3. *Johanna Marija, den 23 Augustus 1806* obiit
4. *Jacobus Andreas is geboren den 29 october 1807*
5. *Franciscus is geboren den 3 april 1809* obiit

Jacob huwde met Aleida ten Winkel van Tubbergen den 11 febr. 1847 uit wiens huwelijk zijn geboren:

1. *Johannes Hendricus den 17 october 1849*
2. *Hermine Marija 14 april 1851*
3. *Johanna Marija 11 febr 1853* obiit
4. *Bernardus Johannes 14 junij 1855*
5. *Johanna Marija 6 october 1857*

1798 *zijn getrouwd Antonius Hendricus Schoemaker geboren te Groenlo met 24 julij Hermine Kuiper door H. Lammering, R.C. Pastoor te Borne.*

1837 *Vader overleed den 17 januarij 1837 in den ouderdom van 83 jaar. In een oud Evangelieboek stond dat hij gedoopt was in een boerenhuis aan de weg van Groenlo naar Neede, dat toen in 't geheim gebeuren moest, zoude vader 85 jaar zijn geworden. Zijn geboortedag was op 18 maart.*

1848 *Moeder is overleden 6 februari 1848 in den ouderdom van 82 jaar.*

1847 *Toon is overleden den 3 julij 1847*

1806 *Johanna Marija is overleden den 30 Augustus 1806*

1809 *Franciscus overleed den 14 oogstmaand 1809*

Gezien de toevoeging *obiit* waren enkelen kennelijk reeds overleden op het moment dat folio 92 werd geschreven. Het overlijden van broer en zusters werd verderop in dit stuk, naast die van zijn ouders, nader beschreven.

J.B.F. Leuverink.

Voor U gelezen (met prijzen uit 1924):

$\frac{1}{2}$ pond No. 1 35 cent.	$\frac{1}{2}$ pond B B B 40 cent.
Onovertroffen Rooktabak, merk: „Het Zwaantje”, Firma W. J. SCHOEMAKER, Borne.	
 Voor de Uitrookers HEEREN BAAL. 32 cent per ons, 80 cent per half pond.	
Lekkere lichte Baal, 55-cent en 70-cent per half pond.	
Vergelijk SMAAK en PRIJZEN.	
$\frac{1}{2}$ pond No. 2. 45 cent.	$\frac{1}{2}$ pond No. 3. 50 cent.
$\frac{1}{2}$ pond No. 4. 60 cent.	

Opmerking “Veertig jaar later”

Het jubileumboekje “Veertig jaar later” is kennelijk goed bestudeerd. Zo kregen we van ons medelid J. Gloorich, als aanvulling op het artikel van J. Hoogeboom over blikseminslag in de oude kerk, de opmerking dat de door ons niet vertaalde Griekse kreet *“2076312”* door hem geïnterpreteerd wordt als “zonder polsslagen”.

Wij danken hem voor deze opmerking waarvan de strekking prima past in het verhaal.

OPNIEUW UW MEDEWERKING GEVRAAGD

Opnieuw vraagt de redactie Uw medewerking voor een project waaraan reeds lang gewerkt wordt. Bedoeld wordt het bijeenbrengen van gegevens betreffende familiewapens e.a. heraldische wapens m.b.t. Borne. Het blijkt bijzonder moeilijk te achterhalen wie in de (oude) gemeente Borne over een familiewapen beschikt. Hoewel veel mensen er wel een hebben, melden ze zich, om onduidelijke reden, toch niet bij de redactie. Dat is jammer, want er wordt gepoogd een zo volledig mogelijk overzicht te maken van de wapens die op Borne betrekking hebben. Dat wil zeggen dat eenieder die inwoner is, of is geweest, van de gemeente Borne (ook Bornerbroek) in het overzicht niet zou mogen ontbreken. Gedacht wordt aan wapens vanuit zowel de mannelijke als de vrouwelijke lijnen van in Borne wonende families.

Zoals reeds in BOORN en BOERSCHOP van maart 2002 werd uitgelegd, dienen ook kerkelijke, maatschappelijke en industriële wapens een plaats te vinden in het overzicht, evenals adellijke wapens. Een misverstand is te denken dat niet-adellijke wapens minder belangrijk zouden zijn. Dus beschikt u over een wapen of kent u iemand die er een draagt (of er wel een heeft maar nooit gebruikt) geef dat dan even door aan Frits van Capelleveen. Hij zal proberen er t.z.t. een leuke uitgave van te maken.

VELNER

Hierboven een voorbeeld van een niet-adellijk wapen dat, o.a. als ex libris, wordt gebruikt door onze vroegere voorzitter, de Heer H. Velner.

Het redactieadres is: Goudenregenstraat 19, 7621 WE Borne, tel. 074 266 22 97.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Nieuwe leden

In het tweede halfjaar van 2002 mochten wij de volgende nieuwe leden noteren: Gemeente-archief Gemeente Borne, Hr. H. Baartman, Mw. R. de Jager, Hr. R. Mensink, Mw. R. Vogelzang (allen uit Borne), Hr. J. W. ter Keurs (Hertme), Hr. H.H. Meulenbroek en Hr./Mw. A.B. Nijhof (Zenderen). Wij hopen dat ook deze nieuwe leden zich binnen de vereniging "thuis" zullen (gaan) voelen. Per 1-1-2003 telt onze vereniging in totaal 278 leden.

Helaas zijn er bij de namen van de nieuwe leden genoemd in het vorige nummer, enkele verschrijvingen geconstateerd. We herstellen dit hierbij met onze excuses voor de onzorgvuldigheden. Het ging over de leden van wie de naam als volgt geschreven had moeten worden: Hr./Mw. H. ten Thije en Hr. H. Perik

Bestuursmutatie

Onder meer door drukke werkzaamheden, heeft Johan Kamp zijn penningmeesterschap per 1 jan. overgedragen aan (oud-penningmeester) Andries Linthorst. De benoeming dient officieel nog door de algemene (jaar-)vergadering (in feb. 2003) te worden bekrachtigd.

Programma 2003

Op wo. 19 maart en wo. 23 april staan nog lezingen op het programma en op za. 24 mei is een voorjaarsexcursie naar Duitsland gepland. Nadere gegevens zullen volgen via de betreffende convocaties.

Open Monumentendagen

Op verzoek van de gemeente zal onze Heemkundevereniging de organisatie van de "Open Monumentendagen" in Borne op zich nemen. Die worden in september a.s. gehouden. Als contactpersoon is het bestuurslid Johan Niers aangesteld die, samen met 2 à 3 geïnteresseerden, de organisatie op zich zal nemen. Heeft U belangstelling om mee te helpen, neem dan contact op met Johan Niers, tel. 074 266 28 83.

Jubileumboek

Van het jubileumboek "Veertig jaar later", verschenen bij het 40-jarig jubileum van onze vereniging, zijn nog exemplaren in de handel verkrijgbaar, o.a. bij Bruna en Ten Voorde en eveneens bij het Bussemakerhuis. Een leuk boekje om cadeau te geven! Overigens is ook het in 1987 uitgegeven boekje "Borne, Historie en Volksverhalen" nog verkrijgbaar...

Honderd jaar ervaring in drukwerk

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75
E-mail hdh@hassink.nl

Rondweg tegen !!

Een nieuwe weg die 't land doorklieft
In Borne Noord, NEE alstubleift !
Laat dit gebied toch zo het hoort
Wil het behouden ongestoord
Want rust en groen zijn zeer geliefd

Vrederik.